

Economisch-Statistische Berichten

25 jaar E.I.M.

★

Dr. J. E. Andriessen
Nogmaals de belastingvrije
conjunctuurreserve

★

Drs. L. H. Klaassen
De kosten van de weg

★

Dr. R. A. de Widt
De Nederlandse
landbouwwerktuigenindustrie

★

Drs. B. van der Meer
De werkring der economen

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2024

WOENSDAG 4 APRIL 1956

DEUTSCHE INDUSTRIEMESSE

(Hannover Messe)

HANNOVER 29 APRIL - 8 MEI

Technische Messe

Machines, apparaten en technische uitrustingen.

Mustermesse

Gebruiks- en verbruiksartikelen.

Toegangskarten (ook dagkaarten) en nadere inlichtingen:

Nederlandse Kamer van Koophandel voor Duitsland, Jan van Nassaustraat 3, 's-Gravenhage, telefoon 77 78 72 (3 lijnen).

Bij bestelling van één of meer Messeausweise (toegangskarten) wordt, zolang de voorraad strekt, gratis een voorlopige catalogus uitgereikt. In Nederland gekochte Messeausweise geven recht op 25% korting op de treinkosten (alleen op het Duitse traject).

HET ECONOMISCH INSTITUUT VOOR DE MIDDENSTAND

zoekt voor zijn afdeling bedrijfseconomisch-onderzoek een

doctorandus in de economie

voor bedrijfskosten- en rentabiliteitsberekeningen en efficiency-vraagstukken

Vereist: enige jaren ervaring op bedrijfseconomisch terrein

Ervaring in bedrijfseconomische research en kennis van middenstandsvraagstukken strekken tot aanbeveling

Brieven met volledige inl., w.o. huidig en verlangd salaris, en referenties te richten aan de Secretaris der Directie, Badhuisweg 72, 's-Gravenhage

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage

Delft - Schiedam - Vlaardingen

Ablasserdam

*Financiering en
algehele Deviezen-
en Verzekerings-
technische verzorging
van invoer, uitvoer
en transitio.*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34. Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

25 jaar Economisch Instituut voor de Middenstand

Overpeinzingen bij een verjaardag

Wanneer iemand zijn vijftienvingste verjaardag viert, is het ophalen van herinneringen aan het prille begin meer de genoeglijke bezigheid van ouders, grootouders en welwillende tantes, dan van hen die pas op latere leeftijd met de jarige in aanraking kwamen. Zo voel ik mij — pas sinds een tiental jaren in contact met (publikaties van) het Economisch Instituut voor de Middenstand (E.I.M.) — bij het 25-jarig bestaan van dit instituut niet geroepen om terug te keren tot de beginsituatie. Dat is — naar analogie met het voorgaande — eerder de taak van geestelijke vaders en oudgediende personeelsleden. Trouwens, de gedachtenwisselingen daarover zijn doorgaans wel bar gezellig voor de betrokkenen, maar erg vervelend voor hen die er toen niet bij waren. Neen, vragen die mij interesseren zijn bijv.: „Wat doet die jongeman tegenwoordig” en: „Zit daar een toekomst in”.

Wat doet het E.I.M.? Zijn werkzaamheden bestaan uit 1. bedrijfseconomische onderzoeken en 2. economisch-sociologische onderzoeken.

ad 1. Belangrijk hierbij zijn de rentabiliteits- en kostenstatistieken, regelmatig voor alle belangrijke branches opgesteld, die de middenstander de bedrijfsvergelijking en daardoor bijv. de kostenbewaking mogelijk maken.

Een nieuwe stimulans kreeg het bedrijfseconomisch onderzoek door het na-oorlogse streven naar produktiviteitsverhoging, ook in de distributiesector. In dit kader verricht het E.I.M. efficiency-onderzoeken en organiseert het cursussen die reeds door enkele duizenden middenstanders zijn gevolgd. Het ontwerpen van uniforme administraties voor diverse branches past eveneens in dit raam.

Van betekenis zijn ook de omzetstatistieken. Met behulp van indexcijfers worden de wisselingen in de geldomzet voor een groot aantal branches uitgebeeld. Daarbij wordt de vergelijkingsmogelijkheid tussen de ontwikkeling in het eigen bedrijf en die in de branche vergroot doordat ook gemiddelden worden gegeven voor verschillende gemeentegroepen.

ad 2. Tót het economisch-sociologisch arbeidsveld van het E.I.M. behoort het streekonderzoek, dat enkele jaren geleden in enkele plaatsen in Friesland en in Brabant werd verricht en thans voor de Bommelerwaard wordt voor-

bereid. Een herhaling van dit onderzoek na enkele jaren biedt de mogelijkheid om de ontwikkeling te registreren.

De met dit onderzoek belaste afdeling van het instituut verricht ook sociaal-economische enquêtes bij grote groepen middenstanders. Het materiaal daarvan geeft inzicht in inkomensverhoudingen, school- en vakopleiding, herkomst van de middenstanders etc. Ten slotte maakt deze afdeling de vestiging van middenstandsbedrijven tot object van studie en advies. Daarbij gaat het o.a. om winkelplanning in nieuwe woonwijken met voorafgaand onderzoek naar de koopgewoonten en om de bevordering van de bouw van flexibele panden in verband met mogelijke toekomstige verandering of uitbreiding. Ziedaar de taak van het E.I.M. in vogelvlucht.

Heeft het E.I.M. een toekomst? „Het cijfermateriaal óver de middenstand dient... aanzienlijk verbeterd te worden”. Deze zin komt voor in de conclusies aan het eind van de Middenstandsnota. De gestelde vraag is dus kennelijk een overbodige. Eigenlijk hadden we om dat te weten de Middenstandsnota niet nodig. Immers, ieder beleid, zowel dat van de middenstanders zelf, individueel of georganiseerd, als dat ten aanzien van de middenstand bijv. door de Overheid, wordt geconditioneerd door kennis van en inzicht in de feitelijke situatie.

Bedrijfseconomisch gezien: de behoefte aan vergelijkingscijfers ter vaststelling van de eigen relatieve ontwikkeling en ter beoordeling c.q. verbetering van het eigen beleid, zal naarmate meer collega's deze weg volgen en naarmate de concurrerende bedrijfstypen o.a. met behulp van doelmatige administraties bijv. de efficiency weten te verhogen, groter worden. Een mogelijk keren van het conjuncturele getij kan deze urgentie slechts verhogen.

Sociaal-economisch gezien: wie maatregelen wil nemen (of afweren) die aan de belangen van grote groepen middenstanders raken, maatregelen bijv. op het terrein van sociale verzekering, van kartellering of eventueel van sanering kan, wil er sprake zijn van een verantwoord beleid, een voortreffelijk informatief instrument niet ontberen.

Al met al is er — zo dunkt mij — weinig koffiedik voor nodig om de jarige een zinvolle toekomst te voorspellen.

Voorburg.

Th. M. SCHOLTEN.

INHOUD

	Blz.		Blz.
25 jaar Economisch Instituut voor de Middenstand, door Drs. Th. M. Scholten	275	De werkkring der economen, door Drs. B. van der Meer	283
Nogmaals de belastingvrije conjunctuurreserve, door Dr. J. E. Andriessen	277	Ingezonden stukken:	
De kosten van de weg, door Drs. L. H. Klaassen ...	280	De boerenleenbanken in het Nederlandse bankwezen, door Dr. J. P. Snoep en Dr. F. W. C. Blom, met naschrift van Mr. Ph. C. M. van Campen	284
De Nederlandse landbouwwerktuigenindustrie, door Dr. R. A. de Widt	282	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	290

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr. J. E. ANDRIESSEN, Nogmaals de belastingvrije conjunctuurreserve.

Het pleidooi van Prof. Dr. H. J. Witteveen in „E.-S.B.” van 22 februari jl. voor de belastingvrije conjunctuurreserves als uitgangspunt kiezende, belicht schr. enkele minder gunstige aspecten van deze investeringsbeperkende maatregel. In de eerste plaats is het de vraag of het, gezien het investeringspeil van de laatste jaren, wel verantwoord is terwille van conjunctuurpolitieke overwegingen het structurele beleid te dien aanzien om te buigen. Vervolgens is van de instelling van een belastingvrije conjunctuurreserve, die gepaard zal moeten gaan met een opschorting van de investeringsaftrek; een nadelige invloed op de samenstelling van de investeringen in de afusse te verwachten, die in de depressie niet gemakkelijk te niet kan worden gedaan. Het zullen nl. vooral de riskantere autonome investeringen zijn, die door deze investeringsbeperkende maatregelen worden getroffen en het bevorderen van dit soort investeringen in de depressie zal op onoverkomelijke moeilijkheden stuiten.

Drs. L. H. KLAASSEN, De kosten van de weg.

Dit artikel vormt een bijdrage tot de discussie over de vraag, of de Nederlandse Overheid het wegvervoer juist belast. Deze discussie gaat over de omvang der uitgaven en over de hoogte der opbrengsten. Dit vraagstuk is in een onlangs verschenen rapport onder de titel „Kosten van de weg”, dat op verzoek van de Minister van Verkeer en Waterstaat is opgesteld door een groep deskundigen op vervoers- en economisch gebied, opnieuw behandeld. De doelstelling was na te gaan in hoeverre door de Overheid veroorzaakte inkomensoverdrachten repercussies teweeg brengen in de concurrentieverhoudingen tussen rail- en wegvervoer, welke in beginsel niet in overeenstemming zijn met het uitgangspunt der Nederlandse vervoerpolitiek, nl. gelijkwaardige concurrentievoorwaarden voor de vervoerondernemingen. De inhoud van het rapport en de daarin gevolgde methodiek werden door Dr. J.-P. B. Tissot van Patot besproken in „E.-S.B.” van 15 februari jl. Schrijver sluit zijn artikel aan op dit rapport en deze bespreking.

Dr. R. A. DE WIDT, De Nederlandse landbouwwerktuigenindustrie.

Schrijver schetst in zijn artikel de na-oorlogse ontwikkeling van de Nederlandse landbouwwerktuigenindustrie. Hij stelt o.a., dat, in tegenstelling tot vóór 1940, toen de inheemse landbouwmachine-industrie weinig te betekenen had, momenteel voor de voorziening van de Nederlandse landbouw met machines en werktuigen de import — die in 1954 een waarde vertegenwoordigde van ruim f. 21 mln. — en de inheemse nijverheid waarschijnlijk vrijwel een even grote betekenis hebben. Sommige grote importeurs hebben uit deze ontwikkeling de consequentie getrokken dat het noodzakelijk was tijdig de bakens te verzetten en zij hebben zich financieel geïnteresseerd in enkele Nederlandse landbouwmachinefabrieken dan wel zelf de productie van bepaalde machines ter hand genomen of uitgebreid. Verder acht schrijver het een verheugend verschijnsel, dat zich een bevredigende afzet in het buitenland heeft ontwikkeld; de export vertegenwoordigde in 1954 een waarde van circa f. 8,5 mln.

Drs. B. VAN DER MEER, De werkkring der economen.

Met behulp van een recente adreslijst heeft schrijver een onderzoek ingesteld naar de huidige werkkring der Nederlandse economen. Op overeenkomstige wijze als in „E.-S.B.” van 9 juni 1954 is geschied, is een tabel samengesteld, welke de verdeling van de economen per instituut over verschillende werkkringen aangeeft. Het beeld, dat deze tabel biedt, verschilt niet noemenswaard van dat van de tabel voor 1954. Op zo korte termijn mocht dit ook niet worden verwacht. Men kan over het algemeen een vooruitgang constateren bij de belangrijkste groepen. De sterkste relatieve achteruitgang schijnt voor te komen in de groepen groothandel, detailhandel, rijksaccountantsdienst en Indonesië. De verschillen zijn echter zo klein, dat enkel foutieve interpretaties of onjuiste opgaven haar teweeggebracht kunnen hebben. Voorts heeft schrijver nog een vergelijking met de tijd vóór de oorlog opgesteld. Het aandeel van de Overheid is sinds 1953 constant gebleven, dat van het particuliere en overheidsbedrijf is enigszins toegenomen en dat van de groep vrije beroepen, onderwijs en overige enigszins afgenomen.

— SOMMAIRE —

Dr. J. E. ANDRIESSEN, Encore une fois la réserve de conjoncture, exempte d'impôt.

En Hollande une discussion est en cours au sujet du projet pour une réserve de conjoncture exempte d'impôt. Dans notre édition du 22 février dernier le professeur Dr. H. J. Witteveen a détaillé l'idée d'une réserve de conjoncture. Faisant suite à cet article, l'auteur expose maintenant ses vues sur les mérites dudit projet.

Drs. L. H. KLAASSEN, Les frais de la route.

Cet article constitue une contribution à la discussion au sujet de la question si le Gouvernement néerlandais impose de façon exacte les transports routiers. Dans un rapport paru récemment ce problème a été à nouveau traité sous le titre „Les frais de la route”; ce rapport a été commenté dans notre édition du 15 février dernier. Le présent article fait suite à ce rapport et aux commentaires en question.

Dr. R. A. DE WIDT, L'industrie néerlandaise de matériel agricole.

Dans son article l'auteur décrit le développement d'après-guerre de l'industrie néerlandaise de matériel agricole. Il admet e.a. que pour l'approvisionnement de l'agriculture néerlandaise en machines et en outils, l'importation et l'industrie du pays ont probablement une importance à peu près égale.

Drs. B. VAN DER MEER, L'emploi des économistes.

A l'aide d'un livre d'adresses l'auteur a fait des recherches sur l'actuel emploi des économistes néerlandais. Dans un tableau il a été résumé de quelle façon les économistes ont été répartis sur différents emplois. Puis l'auteur a établi une comparaison avec la période d'avant-guerre.

Nogmaals de belastingvrije conjunctuurreserve

De voorstellen van Prof. Witteveen.

In een artikel in „E.-S.B.” van 22 februari jl. heeft Prof. Dr. H. J. Witteveen opnieuw de belastingvrije conjunctuurreserve aan de orde gesteld. Deze mogelijkheid tot mitigering van de conjunctuurbeweging met medewerking van het bedrijfsleven zelf was tot dusver nogal in de sfeer van de abstracte bespiegelingen gehouden en Witteveens poging tot nadere concretisering mag dan ook zinvol heten, temeer ook omdat ze de discussie weer op gang kan brengen. De voorgestelde koppeling van de belastingvrije conjunctuurreserve aan de reeds bestaande investeringsaftrek en de vervroegde afschrijving levert bovendien een sluitend geheel op.

Kort omschreven komen Witteveens voorstellen neer op een alternerend systeem, waarbij in de hoogconjunctuur de investeringsaftrek geheel of gedeeltelijk buiten werking wordt gesteld, de vervroegde afschrijving wordt getemporiseerd en de mogelijkheid wordt geopend tot het storten van een fiscaal vrijgesteld deel van de winst op een aparte rekening bij De Nederlandsche Bank. In de laagconjunctuur zouden de investeringsaftrek en de vervroegde afschrijving weer in hun oude glorie moeten worden hersteld, terwijl de conjunctuurreserves voor de aankoop van kapitaalgoederen zouden worden vrijgegeven. De modaliteiten van de conjunctuurreserve zijn vrij nauwkeurig omschreven: voorlopige belastingvrijdom bij storting; een rentevergoeding in de vorm van 4 pCt.; definitieve vrijstelling voor ieder jaar dat de reserve blijft gehandhaafd; bij aanwending van de reserve of een deel daarvan in de depressie wordt het vrijgemaakte bedrag afgeschreven op de aangeschafte kapitaalgoederen; terwijl ten slotte nog een extra investeringsstimulus wordt gegeven door voor nogmaals eenzelfde bedrag als de reeds bereikte reducties definitieve belastingvrijdom te verlenen. Een en ander betekent, dat wanneer de reserve x jaren heeft bestaan $4x$ pCt. van de ten tijde van storting verschuldigde belasting reeds als rentevergoeding is verkregen, terwijl de investeringsstimulus dan nog eens $4x$ pCt. zou bedragen. Tezamen zouden deze belastingfaciliteiten de 100 pCt. echter niet mogen overschrijden ¹⁾.

Deze opzet heeft aantrekkelijke kanten, hoewel een vaste binding aan bepaalde percentages niet zo wenselijk lijkt omdat het systeem daardoor een te star karakter krijgt. Met name als de depressie spoedig zou intreden of zeer lang zou uitblijven zou dit bepaaldelijk nadelen opleveren. In het eerste geval, omdat de investeringsstimulus van $4x$ pCt. dan nog maar gering zou zijn (na bijv. 2 of 3 jaren zou ze maar 8 of 12 pCt. belopen), terwijl in het tweede geval — gezien het maximum van 100 pCt. — de rentevergoeding ten koste van de investeringsstimulus zou zijn gegaan. Een zekere vrijheid voor de Overheid om met deze percentages te manipuleren, al naar gelang de omstandigheden zulks vereisen, verdient hier meer aanbeveling. Trouwens in dit geheel zou eveneens een wisselende investeringsaftrek passen, juist zoals ook bij de vervroegde afschrijving variatie mogelijk is. Weliswaar kan dit voor degenen, die ook voor de toekomst gaarne met zekerheden rekenen, bezwaren opleveren, doch daar staat tegenover dat de effectiviteit

van het systeem op deze wijze waarschijnlijk belangrijk kan worden opgevoerd. Immers, bij een verdergaande nuancering is er meer gelegenheid zowel de afremmende als de stimulerende impulsen geheel af te stemmen op de concrete conjuncturele situatie, iets waartoe de door Witteveen gedachte opzet te weinig mogelijkheden biedt.

Pro en contra de belastingvrije conjunctuurreserve.

Maar genoeg over de technische kant van Witteveens voorstellen en over de aanvulling die deze wellicht zouden behoeven. Het principe van een systeem, waarbij afhankelijk van de fase der conjunctuurbeweging reserves worden gevormd en met faciliteiten vrijgegeven, zulks nog gekoppeld aan andere investeringsbeperkende en -bevorderende maatregelen (dus investeringsaftrek alsmede vervroegde afschrijving), verdient alle aandacht. Immers, op deze wijze zou het bedrijfsleven meer rechtstreeks betrokken worden bij de conjunctuurpolitiek en zou deze mede door haar worden gedragen. Een dergelijke opzet moet in een tijd, waarin het bedrijfsleven al bij vele onderdelen van de economische politiek wordt gehoord en ook medebeslissingsrecht heeft gekregen, wel opgang maken. Maar daarmee zijn we er nog niet; immers de discussie over de belastingvrije conjunctuurreserve heeft inmiddels al enkele pro's en contra's opgeleverd, die niet over het hoofd mogen worden gezien. Daarnaast is er dan nog de vraag wat de uitwerking van dit alles in de praktijk zal zijn.

Het moet Witteveen gemakkelijk zijn gevallen met de tot dusver op de voorgrond gestelde tegenargumenten af te rekenen. Met name het bezwaar, dat de Overheid op de stoel van de ondernemers zou gaan zitten, maakt geen sterke indruk en het is snel te ontzenuwen door erop te wijzen, dat de Overheid hier alleen de timing van de investeringen beïnvloedt, maar de dosering geheel voor rekening van de ondernemers laat ²⁾. Dat de ondernemers een conjunctuurreserve zouden gaan vormen, doch zich op het gebied van de investeringen toch niets zouden onzeggen en zo nodig hiertoe bankkredieten zouden opnemen, lijkt voorts weinig waarschijnlijk. Immers, het bankkrediet zal in het algemeen wel wat duurder komen dan de gedachte rentevergoeding over de op de speciale rekening gestorte gelden. Belangwekkender is een bezwaar, dat Witteveen niet noemt, nl. dat er iets onbillijks inzit als de belastingvrijdom alleen ten deel zou vallen aan ondernemingen, die gemakkelijk tot het vormen van een conjunctuurreserve in staat zijn, omdat ze over veel ongebonden liquiditeiten beschikken, terwijl ze de ondernemers die hiertoe geen kans zien zou ontgaan. Voor ondernemingen, die niet onder de vennootschaps- doch onder de inkomstenbelasting vallen, komt daar nog bij dat, gezien de progressie in de inkomstenbelasting, de faciliteit zou toenemen met de omvang van de winst, waardoor de grotere ondernemingen wel bijzonder bevoordeeld zouden worden. Men kan dit vanuit een oogpunt van een rechtvaardige lastenverdeling onbillijk achten en bepaalde uitspraken van de Staatssecretaris bij recente begrotingsdebatten vormen er een aanwijzing voor, dat het Departement van Financiën op dit standpunt staat.

Tot dusver zijn we nog niet verder gekomen dan de

¹⁾ Precies genomen zou een depressie na $12\frac{1}{2}$ jaar voor de ondernemers dus optimaal zijn; de totale rentevergoeding bedraagt dan immers $12\frac{1}{2} \times 4$ pCt. = 50 pCt., terwijl de investeringsstimulus nog eens 50 pCt. van de fiscale claim uitmaakt. Zou de depressie langer dan $12\frac{1}{2}$ jaar uitblijven dan krijgt men weliswaar voor ieder jaar nog rente, maar dit gaat dan ten koste van het voor de investeringsstimulus beschikbare percentage.

²⁾ Dit argument zou men hoogstens met enig succes kunnen aanvoeren tegen een systeem, waarbij zowel op het niet besteden van de conjunctuurreserve in de depressie als op het overmatig investeren in de hausse een boete zou zijn gesteld.

theorie van de conjunctuurreserve. Maar wie heeft ook weer gezegd, dat tussen droom en daad — dat wil hier zeggen tussen theorie en praktijk — wetten instaan en praktische bezwaren? Om te beginnen met het eenvoudigste: de wetten. Wil een systeem, waarin vorming van conjunctuurreserves alsmede afschaffing van de investeringsaftrek worden afgewisseld door vrijgeving der reserves en wederinvoering van de aftrek, enigermate effectief zijn, dan moet de Regering in staat worden gesteld vlug de voor de actuele conjunctuursituatie passende maatregelen te treffen. Vooral wanneer manipulaties met de percentages mogelijk zouden zijn is snelheid een dwingende noodzaak. Alleen in dat geval komt voor de conjunctuurpolitieke apparatuur een precisie-instrument beschikbaar, dat doeltreffend zou kunnen zijn. Het is evenwel zeer de vraag of het Parlement bereid kan worden gevonden de hiertoe vereiste bevoegdheden zonder meer aan de Regering over te dragen. Zulks temeer omdat het niet gaat om een eenvoudige verschuiving van de bij de belastingbetaling in acht te nemen termijnen — zoals bijv. bij de vervroegde afschrijving het geval is —, maar omdat het hier een min of meer vergaande belastingvrijdom betreft. Reeds is geconstateerd, dat het systeem vanuit het gezichtspunt van een billijke lastenverdeling bezwaren kan ontmoeten. Gezien de omstandigheid, dat een bepaalde categorie van belastingplichtigen in vergaande mate kan worden bevoordeeld, ligt het dan ook voor de hand, dat de Volksvertegenwoordiging haar controlerende bevoegdheden hier niet licht zal willen prijsgeven. Een voldoende spelend latende raamwet zal daarom weinig kansen maken; waarschijnlijker is dat de Regering bij het openen of vrijgeven van de reserves, bij het in en buiten werking stellen van de investeringsaftrek en bij het variëren van de percentages telkenmale bij de Kamers te biecht zal moeten gaan. Zouden vaste percentages het uitgangspunt vormen — en in dit opzicht biedt het door Witteveen voorgestelde systeem wellicht enig voordeel —, dan komen de zaken wel wat gemakkelijker te liggen, maar het valt toch ook dan niet aan te nemen dat de Volksvertegenwoordiging de Regering hier de vrije hand zal laten. Doorgaans zal de verplichte raadpleging van het Parlement tijdverlies betekenen, wat de juiste afstemming van de maatregelen op de actuele situatie niet ten goede zal komen.

Het systeem in de hoogconjunctuur.

Nu de praktisch-economische aspecten, die de belastingvrije conjunctuurreserve in de hierboven besproken combinatie met investeringsaftrek en vervroegde afschrijving vertoont. Het probleem is hier niet alleen welke resultaten van dit systeem mogen worden verwacht, doch ook of de toepassing daarvan in ons land onder de huidige omstandigheden verantwoord mag heten. Bepalen we ons eerst tot de hoogconjunctuur, dan is er alle aanleiding om hier te memoreren wat Prof. W. J. de Langen al eens heeft opgemerkt ³⁾, nl. dat de belastingvrije conjunctuurreserve als hausse-afzwakkend middel waarschijnlijk niet veel zal uithalen, omdat zelfs bij een uitzonderlijke hoogconjunctuur de meeste ondernemers nog wel bepaalde liquide middelen achter de hand houden. Verwacht mag dan ook worden, dat bij openstelling van de mogelijkheid tot belastingvrij reserveren in de eerste plaats deze toch niet voor investeringsdoeleinden bestemde middelen hun weg zullen vinden naar de geblokkeerde

rekening bij De Nederlandsche Bank. Het behoeft geen verdere uitwerking, dat voor zover dit het geval is nauwelijks van onttrekking van koopkracht aan het verkeer kan worden gesproken.

Zou er daarnaast toch ook nog een zekere beperking van de investeringen worden bereikt — en de combinatie met opschorting van de investeringsaftrek zal dit zonder twijfel in de hand werken —, dan kan de vraag rijzen, of de belastingvrije conjunctuurreserve de ondernemers er niet toe zal aansporen wat bewuster te discrimineren tussen meer en minder nuttige investeringen om in de plaats van de laatste de weg van de reservering te kiezen. Een beantwoording van deze vraag laat zich denken in de volgende trant: het gunstige rendement in de hausse en de hoge belastingen kunnen gemakkelijk aanleiding geven tot zekere verspillingen, zoals onverantwoorde uitbreidingen en verfraaiingen van het gebouwencomplex, en deze dingen zullen misschien achterwege blijven, wanneer de belastingvrije conjunctuurreserve daar is als rustpunt voor het te gemakkelijk uitgegeven geld en als wijkplaats voor de fiscale eisen. Ten aanzien van deze redenering past echter gerechtvaardigde twijfel. Zelfs aannemende, dat dergelijke verspillingen zich op enigszins omvangrijke schaal zouden voordoen — en dat is al moeilijk te aanvaarden —, is het toch allerminst waarschijnlijk, dat de conjunctuurreserve een discriminatie ten nadele van de overtollige investeringen zou kunnen bewerkstelligen. Met enig recht kan worden gesteld, dat belastingvrijdom op een onzeker tijdstip in de toekomst op een spijzieke ondernemer weinig indruk zal maken; in ieder geval is het aan twijfel onderhevig of deze indruk bij hem zal opwegen tegen de aantrekkingskracht van de dure Cadillac en de directiekamer met het „bureau als een plein”.

Maar — en dat zij hier onmiddellijk erkend — in de ogen van de voorstanders van de belastingvrije conjunctuurreserve is het niet in de eerste plaats van belang, of nu nuttige dan wel minder nuttige investeringen achterwege blijven bij het openen van deze mogelijkheid. Immers, in het kader van de beoogde conjunctuurafremming doet het er huns inziens niet zoveel toe op welke kapitaalsuitgaven men bezuinigt, als er maar minder wordt geïnvesteerd, of exacter, als er maar investeringen van de hausse naar de depressie worden overgeheveld. Deze uitspraak wordt doorgaans dan nog versterkt door een volgende, nl. dat een ongeremde investeringsactiviteit zinvol is zolang er nog braakliggende produktiemiddelen zijn, maar dat men de ondernemers toch niet hun gang moet laten gaan — en hen in ieder geval niet moet stimuleren met een investeringsaftrek — als zich op de markt van produktiemiddelen allerwegen knelpunten voordoen, omdat men op deze wijze alleen maar steun geeft aan de wederzijdse overbiedingen op deze markt. Daarmee is het vraagstuk van de belastingvrije conjunctuurreserve dan in het vlak van de actualiteiten getrokken, want hoevelen bepleiten, onder verwijzing naar de spanningen op de arbeidsmarkt en de druk op de prijzen, al niet lang een restrictieve conjunctuurpolitiek. Vooral in de gedachten-gang van hen, die met voorbijgaan aan een mogelijke consumptiebeperking deze politiek in het bijzonder zouden willen toespitsen op een vermindering van de investeringen, zou naast de opschorting van de investeringsaftrek de invoering van een belastingvrije conjunctuurreserve een aantrekkelijk middel kunnen lijken.

Er past echter toch wel een zekere voorzichtigheid ten aanzien van de gevolgtrekking, dat genoemde spanningen, die zich inderdaad in bepaalde sectoren laten aanwijzen, er de symptomen van zouden zijn, dat de

³⁾ Debat over het rapport van de commissie voor de fiscale conjunctuurpolitiek, geschrift no. 89 van de Vereniging voor Belastingwetenschap, blz. 15 en 16.

binnenlandse bestedingen zich thans in ernstige mate buiten het kader van de beschikbare productiecapaciteit bewegen. Zonder hier nu verder op deze kwestie te willen ingaan, moet er toch de aandacht op worden gevestigd, dat bijv. het nog altijd aanwezige, zij het dan verminderde betalingsbalansoverschot daar toch nog niet op wijst. Wanneer nu de gesignaleerde spanningen niet zo zeer een indicatie vormen voor een algehele overbesteding, doch zich veeleer localiseren in bepaalde bedrijfstakken, dan is het gevaar niet gering, dat men met investeringsbeperkende maatregelen een stuk gezonde expansie afkapt zonder dat de bedoelde spanningen daarmee tot redelijke proporties worden teruggebracht. Want voor zover op de arbeidsmarkt hier wel, daar minder en elders in het geheel geen moeilijkheden aan de dag treden, zou het wel bijzonder toevallig zijn als de investeringsvermindering juist in die bedrijfstakken, waar men met tekorten aan arbeiders heeft te kampen, verlichting zou brengen zonder dat dit gepaard zou gaan met nadelige invloeden op de werkgelegenheid elders. En het lijkt evenmin waarschijnlijk, dat de druk op de prijzen, die ongelijkmatig is verdeeld, juist daar zou afnemen, waar ze het sterkst wordt gevoeld. Gezien dit alles is moeilijk een andere conclusie mogelijk dan dat de belastingvrije conjunctuurreserve annex opschorting van de investeringsaftrek in het kader van een politiek ter afremming van een op bepaalde deelmarkten overtrokken vraag te globale middelen zijn om succes te kunnen hebben. In dit opzicht moet aan het huidige prijsstabilisatiebeleid een grotere betekenis worden toegekend. Tenzij de jongste loonmaatregelen de situatie belangrijk zouden veranderen valt te bezien of deze stabilisatiepolitiek op dit moment al de ondersteuning zou behoeven van min of meer vergaande investeringsbeperkende maatregelen.

Daaraan moet nog worden toegevoegd — en daarmee komt dan de ook door Witteveen ter sprake gebrachte relatie tussen conjunctuur- en structuurpolitiek aan de orde — dat, hoewel de investeringsactiviteit momenteel stellig niet onbevredigend is, toch ook weer niet van een exorbitant hoog investeringspeil mag worden gesproken. De periode 1952-1955, die op 1952 na er een was van hoogconjunctuur, heeft een volume van de industriële investeringen te zien gegeven van ongeveer f. 1.850 mln. per jaar (in prijzen van 1952). Een cijfer dat de in de vierde industrialisatienota vermelde taakstelling van f. 1.800 mln. per jaar maar nauwelijks overschrijdt! Daarbij moet nog in aanmerking worden genomen, dat de in deze nota vervatte norm — bij de opstelling waarvan met name is gelet op de dwingende noodzaak voor de snel groeiende beroepsbevolking duurzaam de vereiste arbeidsplaatsen te creëren — in sterke mate het karakter van een minimum had. Degenen, die thans de alarmklok luiden over de investeringsactiviteit, verliezen dan ook te veel uit het oog, dat een al enige jaren voortdurende hoogconjunctuur voldoende, maar ook niet veel meer dan dat is geweest om de structurele investeringsnorm te halen.

Behalve een kwantitatief aspect is er aan dit vraagstuk echter ook nog een kwalitatieve kant. Reeds is er de aandacht op gevestigd, dat niet mag worden verwacht, dat het openen van een belastingvrije conjunctuurreserve, gepaard gaande met het opschorten van de investeringsaftrek⁴⁾, precies de overtollige investeringen zal doen verminderen. Is er echter niet een veel grotere kans, dat juist

⁴⁾ Er is hier steeds verondersteld, dat bij de instelling van een belastingvrije conjunctuurreserve de investeringsaftrek moeilijk kan worden gehandhaafd. Over een dergelijke opeenstapeling van faciliteiten heeft de Staatssecretaris van Financiën al eens het onaanvaardbaar uitgesproken. Het zou ook wel zeer onlogisch zijn om tegelijkertijd de investeringen op dit moment te stimuleren met een investeringsaftrek en het uitstellen daarvan te bevorderen met een belastingvrije conjunctuurreserve.

de meest essentiële investeringen, nl. de autonome, door deze maatregelen zullen worden getroffen? Immers, op de geïnduceerde investeringen, d.w.z. de kapitaalsuitgaven die via het acceleratiebeginsel de doorwerking vormen van de bestedingsvermeerdering in de hausse, zal men waarschijnlijk het laatst gaan bezuinigen omdat deze een direct en ook uitermate gunstig rendement in het vooruitzicht stellen. Veel aannemelijker is, dat voor zover de neiging tot investeren werkelijk wordt beïnvloed, besnoeiingen zullen worden aangebracht op de autonome investeringen. Immers, het ter hand nemen van de productie van artikelen waaraan men zich tot dusver nog niet heeft gewaagd, het zich richten op nieuwe afzetmarkten, het veranderen van produktiemethoden, kortom het kiezen van een „Neue Kombination” blijft te allen tijde een riskante aangelegenheid. Doorgaans vereisen de investeringen daartoe grote sommen gelds, waarvan een gedeelte al weggaat aan research- en aanloopkosten; bovendien zijn de opbrengsten ervan onzeker en liggen ze in een verder verwijderde toekomst. Lijkt het dan ook niet waarschijnlijk, dat als de belastingvrije conjunctuurreserve gaat lokken, en bovendien nog wordt gecombineerd met opschorting van de investeringsaftrek, de ondernemers juist in dit opzicht het zekere voor het onzekere gaan nemen en dit soort investeringen achterwege laten? Het behoeft hier nauwelijks enige uitwerking hoe nadelig dit moet worden geacht, waar juist deze investeringen een essentiële voorwaarde zijn voor de expansie van onze economie en voor de handhaving en zo mogelijk versterking van onze concurrentiepositie op de wereldmarkt.

Erkende dat de bepleite maatregelen waarschijnlijk eerder ten koste van de autonome dan van geïnduceerde investeringen zullen gaan, zouden de voorstanders ervan zich tegen de voorgaande redenering nog kunnen verweren door erop te wijzen, dat toch eigenlijk alleen maar sprake is van een zekere verschuiving in het investeringsprogramma van de hausse naar de baisse. Bij voldoende aantrekkelijke faciliteiten zullen die autonome investeringen er ook wel komen in de depressie, zo zou hun betoog kunnen luiden. Een dergelijke tegenargumentatie klinkt echter weinig overtuigend. Reeds is opgemerkt, dat juist aan deze kapitaalsuitgaven belangrijke risico's zijn verbonden en het is daarom moeilijk aan te nemen, dat men de ondernemers in de depressie gemakkelijk tot het entameren van dit soort objecten zou kunnen aansporen, tenzij men de faciliteiten tot in het exorbitante zou opvoeren.

Het systeem in de laagconjunctuur.

Tenslotte nog de werking van het systeem in de laagconjunctuur, waarover we korter kunnen zijn. De kardinale vraag te dien aanzien is vanzelfsprekend, of op de voorgestelde wijze inderdaad een vermeerdering van de investeringen kan worden bereikt. Dit zal behalve van de omvang van de beschikbare reserves natuurlijk in belangrijke mate afhangen van de geboden belastingvrijdommen. Op dit moment valt daarover weinig verstandigs te zeggen, behalve dan dat het uiterst moeilijk zal vallen in de neergaande fase van de conjunctuurcyclus autonome investeringen te bewerkstelligen. Het zij toegegeven, dat men de ondernemers in een depressie misschien nog wel tot een zekere „capital deepening” zou kunnen aansporen — voor kostprijsbesparende investeringen is de laagconjunctuur wellicht niet zo'n ongunstige tijd —, maar het valt niet aan te nemen dat men met een redelijk bedrag aan faciliteiten hen de spaden van

de „Neue Kombination” zal kunnen doen betreden.

Een punt, waarop in dit verband nog de aandacht moet worden gevestigd, is, dat de kring van ondernemers, die reserves hebben gevormd, in de depressie wel eens een geheel andere kan blijken te zijn dan de kring van ondernemers, die door de in het uitzicht gestelde faciliteiten tot investeren zouden kunnen worden bewogen. Bedoeld wordt hiermee, dat van de ondernemingen die tot reservevorming zijn overgegaan een deel wel eens zo diep in het depressieoeris kan zijn geraakt, dat ze om hun schuldeisers te voldoen en hun overige liquiditeitsmoeilijkheden te boven te komen noodzakelijk de reserves moeten aanspreken, ook al kost hun dit de belastingvrijdom. Daartegenover zullen er zonder twijfel ook bedrijven zijn, die in de voorafgaande hausse geen kans hebben gezien-reserves te kweken, maar voor wie de verleende faciliteiten juist voldoende aantrekkelijk zouden zijn om hen tot investeren over te halen. Het overdraagbaar maken van de reserves inclusief de daaraan verbonden rechten — een voorstel dat in dit verband wel eens is gedaan — zou voor deze moeilijkheid van een achteraf verkeerd blijkende spreiding van de reserves wellicht de oplossing kunnen bieden, omdat op deze wijze een substitutie van ondernemingen kan worden teweeggebracht. Het lijkt echter wel bijzonder onaannemelijk, dat een zodanige overdraagbaarheid in de ogen van de Minister van Financiën ooit genade zal kunnen vinden, omdat dit een handel zou betekenen in belastingvrijstellingen, die — en dit geldt in het bijzonder voor bedrijven die onder de inkomstenbelasting vallen — bovendien nog van ongelijke waarde zijn. De hier bedoelde substitutie van ondernemingen zal dan ook weinig kans maken, wat overigens de effectiviteit van het systeem ook weer niet ten goede zal komen.

Conclusie.

Een en ander nog eens recapitulerende kan gesteld worden, dat een belastingvrije conjunctuurreserve in de eerste plaats aantrekkingskracht zal uitoefenen op die middelen, die men zelfs in de hoogconjunctuur nog in

liquide vorm blijft aanhouden. Zouden door de instelling van zo'n reserve toch ook de investeringen verminderen — en dit wordt des te waarschijnlijker wanneer men te zelfder tijd ook de investeringsaftrek afschaft — dan loopt men de kwade kans, dat men niet de overtollige investeringsfranje uitrafelt, doch juist een hoofdmotief in het investeringspatroon aantast. Daarbij mag men niet verwachten, dat de nadelige invloeden op de samenstelling van de investeringen in de hausse gemakkelijk te niet kunnen worden gedaan in de depressie. Met deze nadere accentuering van het kwalitatieve aspect der investeringsactiviteit komt de verhouding tussen structuur en conjunctuur enigszins anders te liggen dan bij Witteveen het geval is. Naar zijn mening kan ook thans nog van structurele kapitaalschaarste worden gesproken in die zin, dat over een langer tijdsbestek bezien de aanwas van de kapitaalgoederenvoorraad niet voldoende is om de snel groeiende beroepsbevolking de vereiste plaatsen in het produktieproces te verschaffen. Witteveen erkent dus de noodzaak van een groot investeringsvolume, doch bepleit een verschuiving van een gedeelte daarvan van de hausse naar de depressie, hetgeen z.i. zonder gevaar voor de totale omvang daarvan — bezien althans over een langere periode — zou kunnen geschieden. Zou het slechts gaan om de omvang van de investeringen, dan zou hij bij een juiste timing en dosering van de bepleite maatregelen het gelijk aan zijn zijde kunnen krijgen, ofschoon ook hier — gezien het investeringspeil van de laatste jaren — toch zekere bedenkingen blijven bestaan. Wordt daarenboven nog de samenstelling van het investeringsvolume in het geding gebracht, dan zitten er toch gevaarlijke kanten aan de bepleite maatregelen. Het grote gevaar doemt dan immers op, dat men de noodzakelijke autonome investeringen in de hausse belemmert, zonder dat daarvoor met een aanvaardbaar bedrag aan faciliteiten voldoende compensatie kan worden gevonden in de depressie. In dit opzicht zou een op zichzelf niet onlogische aanvulling op de conventionele conjunctuurpolitiek dus schade kunnen toebrengen aan het structurele beleid.

's-Gravenhage.

Dr. J. E. ANDRIESEN.

De kosten van de weg

Een investering is in het algemeen dan zinvol wanneer de daarvan verwachte opbrengsten de kosten met een dusdanig bedrag overschrijden, dat van een redelijk rendement kan worden gesproken. Dit principe bezit algemene geldigheid en geldt derhalve óók voor een investerende overheid. Dat deze overheid daarnaast veelal nog andere overwegingen een rol laat spelen, tast het principe niet aan.

Toepassing van deze gedachte op de investering in een wegverbetering of -vernieuwing maakt het duidelijk, dat hier dus investeringskosten en gekapitaliseerde onderhouds- en beheerskosten dienen te worden afgewogen tegen de gekapitaliseerde maatschappelijke besparingen waaronder ook die in de sector van de overheid zelve als bijv. het verminderen van onderhoudskosten op de vervangen weg. Afweging van deze beide bedragen geeft ons de totale rentabiliteit van het nieuwe weggedeelte. Deze kan dus worden vergeleken met die van andere weggedeelten in het bijzonder en andere overheidsinvesteringen in het algemeen. Rekening houdend met andere dan geldopbrengsten en -kosten (bijv. sociale wenselijkheid, vermindering van het aantal verkeersongevallen, militaire noodzaak enz.) komt men tot een scala van investeringsmogelijkheden gerangschikt

naar hun maatschappelijke (w.o. economische) urgentie. Het totale bedrag dat uit de *algemene middelen* beschikbaar komt voor overheidsinvesteringen bepaalt de grens tot waar dit programma voor een bepaald jaar zal kunnen worden afgewerkt.

Hoewel wij met deze redenering, die wezenlijk marginaal is, afwijken van wat Dr. Tissot van Patot ¹⁾ de „internationaal aanvaarde integrale methode” noemt, schrikken wij er niet voor terug deze redenering toch als uitgangspunt van ons betoog te kiezen.

Blijkens het bovenstaande hebben de Nederlandse verkeersbonden hun strategische positie in het ijveren voor uitbreiding en verbetering van het wegennet dan ook onjuist gekozen door te betogen, dat *ontvangsten* van de overheid, specifiek toe te rekenen aan het wegverkeer, dienen te worden afgewogen tegen de totale ten behoeve daarvan gedane *uitgaven* (bedoeld wordt gemaakte kosten). Aldus stelt men nl. de vraag, of het *totaal* van alle tot dusverre gedane investeringen in deze sector voor de overheid al of niet rendabel is. Enerzijds wordt hier dus de fout begaan, dat men de rentabiliteit uitsluitend voor de overheid beziet (terwijl de maat-

¹⁾ Zie: „De kosten van de weg” door Dr. J. P. B. Tissot van Patot in „E.-S.B.” van 15 februari 1956.

schappelijke rentabiliteit doorslaggevend is) en anderzijds de rentabiliteit in deze te enge zin dan nog op het *gehele* reeds bestaande wegennet toepast.

Argumenten als deze kunnen hoogstens een inzicht geven of suggereren in het al of niet bij de overheid beschikbaar zijn gekomen van *financieringsmiddelen*. Over de al of niet juistheid of wenselijkheid van uitbouw van ons wegennet kan hieruit *niets* worden afgeleid.

Niettemin krijgt men uit het bij de Staatsdruckerij verschenen rapport van een groep gevormd binnen het Ministerie van Verkeer en Waterstaat ter bestudering van coördinatievraagstukken binnen het Nederlandse vervoersbestel, getiteld: „De kosten van de weg”; de indruk, dat men toch ook wel in principe de weg van de verkeersbonden op wil. Men berekent nl. in dit rapport de totale kosten van het wegennet en de totale specifiek aan het wegverkeer toe te rekenen overheidsinkomsten. Beide gegevens worden voor de jaren 1950 t/m 1953 berekend en onder het hoofd „Slotopmerkingen(!)” onder elkaar vermeld. Dan volgt letterlijk „Hoewel de neiging zou kunnen bestaan de totalen..... met elkaar te vergelijken dient te worden gesteld, dat een dergelijke vergelijking niet verantwoord is. Zij zijn immers slechts berekend om — waar een toerekening op directe wijze niet mogelijk is — door middel van een verdeling van deze totalen over de verschillende categorieën motorvoertuigen te kunnen nagaan of de inkomensoverdrachten verstoringen teweegbrengen in de concurrentieverhoudingen tussen railvervoer en die categorieën motorwegvervoer, die met het railvervoer in concurrentie staan”.

Dat de neiging bestaat om de totalen te vergelijken waar deze betrekking hebben op twee kanten van eenzelfde zaak en vlak onder elkaar worden vermeld, is inderdaad juist. In het bovenstaande toonden wij echter reeds aan, dat een dergelijke vergelijking niet zinvol is en dat daaraan geen enkele conclusie kan worden verbonden. Men meent in dit rapport evenwel blijkens het bovenstaande deze gegevens voor een ander doel te kunnen gebruiken, en wel na toerekening aan de verschillende soorten wegverkeer. Via deze toerekening acht men het nl. mogelijk in de toekomst een inzicht te kunnen verkrijgen in de vraag, of inkomensoverdrachten (bijv. door het zgn. geheel of gedeeltelijk „om niet” ter beschikking stellen van wegdiensten aan de weggebruiker) verstoringen teweegbrengen in de concurrentieverhoudingen.

Stel nu, dat men tot de conclusie zou komen, dat dit inderdaad het geval is. Dat dus blijkt, dat in de concurrentie tussen vrachtauto en spoorweg de eerstgenoemde begunstigd wordt, omdat hij slechts een deel draagt van de hem toe te rekenen kosten van de weg. Om hier nu iets aan te doen, dus bijv. om de concurrentiepositie van de spoorwegen relatief te verbeteren, zou men de totale lasten op het vrachtautovervoer kunnen verhogen, de ter beschikking te stellen wegdiensten kunnen verminderen of beide maatregelen tegelijkertijd kunnen treffen. De vermindering van ter beschikking gestelde wegdiensten kan de vorm aannemen van een geringere intensiteit van het onderhoud van de wegen en/of het minder snel doen plaatsvinden van wegverbeteringen of de aanleg van nieuwe wegen.

We zullen eerst de mogelijkheid bezien van de vermindering van de ter beschikking stelling van wegdiensten. Daarover kunnen we na het voorgaande kort zijn. Daar zagen we immers, dat de beslissing of een bepaalde weg al of niet wordt aangelegd een kwestie is van *rela-*

tieve maatschappelijke rentabiliteit van die weg. Relatief ten opzichte van alle andere mogelijke overheidsinvesteringen. Het achterwege laten van bijv. aanleg van nieuwe wegen zou dan ook wel tot het gestelde doel leiden, maar het hogere maatschappelijke belang zou dan worden verwaarloosd. Aangezien dit nooit het streven van de overheid kan zijn, laten we deze mogelijkheid buiten beschouwing.

Blijft de aanpassing van de totale lasten aan de als datum gegeven kosten van het huidige en toekomstige wegennet. We veronderstellen ter wille van de eenvoud, dat de te hoge kosten niet ontstaan zijn als gevolg van foutieve investeringen (bijv. naar verhouding te omvangrijke investeringen in de secundaire wegennetten). Voor zover dat nl. het geval is, mag daarvoor het vrachtautovervoer bepaaldelijk niet worden aangesproken. Om dit te bepalen zal men uiteraard een gedegen studie naar de „wegbezetting” in ons land moeten instellen.

Laten we eens aannemen dat het niet het geval blijkt te zijn ²⁾. De vraag rijst dan, of de vermeerdering van de uit de heffing te verkrijgen bedragen verkregen kan worden uit een verhoging of uit een verlaging van de heffing per vrachtauto. Het is niet ondenkbaar, dat een verlaging van de heffing per vrachtauto het wegvervoer zodanig stimuleert, dat hieruit via een vermeerdering van het totale wegvervoer een toeneming van de *totale* opbrengsten resulteert en op deze wijze het evenwicht wordt bereikt. Dit betekent dan echter, dat dit vervoer, omdat het *in totaal* een hogere heffing moet opbrengen, *per eenheid* minder zwaar wordt belast en dus een scherpere concurrent van de spoorwegen (en de binnenvaart) is geworden. Iets wat men toch eigenlijk niet had gewild.

Nu zou men op het voorgaande kunnen aanmerken, dat het toch niet waarschijnlijk is, gezien het geringe percentage dat de heffing uitmaakt van de totale kosten, dat een zo sterke reactie op een wijziging daarvan optreedt.

Een dergelijke aanmerking zou evenwel aan de essentie van het geleverde betoog voorbijgaan. En wel, omdat het uitgangspunt een principiële stelling was en het betoog, uitgaande van deze stelling, nu uitmondt in de conclusie dat empirische studie zal moeten uitmaken in hoeverre de uitgangstelling houdbaar is! Dit betekent immers, dat men de stelling niet meer als *principiële* stelling kan handhaven. Het verschil tussen totale kosten van de wegen en totale heffingen op het wegverkeer kan evenmin *principieel* een richtsnoer zijn voor uitbreiding van het wegennet wanneer de heffingen de kosten overtreffen als *principieel* een motief tot verhoging van de heffing wanneer het omgekeerde het geval is.

De kern van de zaak zit in de definitie van concurrentiepositie. Men zegt nl., dat de concurrentiepositie dan en alleen dan mogelijk is, indien de door de verschillende vervoerstakken veroorzaakte kosten gelijk zijn aan de daaraan opgelegde heffingen. Deze stelling is onjuist of, beter, in deze vorm onvolledig. De concurrentie tussen de vervoerstakken onderling speelt zich in hoofdzaak af in het vlak van de *prijzen*. De overheid laat de onderlinge concurrentiepositie onaangetaast, indien zij onderzigt voor ieder der vervoerstakken en gelijkelijk last per ton-km of passagiers-km legt en anderzijds, voor zover zij zelve door aanleg van wegen en kanalen, ongelijkvloerse kruisingen van wegen en spoorlijnen enz. zorg draagt voor een kostenvermindering bij deze vervoerstakken, erop toeziet dat ook deze kostenvermin-

²⁾ Erg plausibel is deze veronderstelling overigens niet.

dering per ton-km resp. passagiers-km voor iedere vervoerstak gelijk is.

Indien dus van overheidswege netto-subsidies aan vervoerstakken worden verstrekt dient men, om er zorg voor te dragen dat de concurrentiepositie niet wordt aangetast; de omvang dezer subsidies evenredig te maken aan de door de verschillende vervoerstakken gepesteeerde ton-km resp. passagiers-km. Om tot een conclusie te komen ten aanzien van de vraag, of de Nederlandse vervoerstakken aan dit criterium voldoen, zal men derhalve voor binnenvaart, wegvervoer en spoorwegen deze saldi moeten bepalen. Blijken deze evenredig te zijn met het aantal gepesteeerde ton-km, dan is een in wezen gezonde situatie aanwezig. Is dit niet het geval, dan zullen correcties moeten worden aangebracht. Voor zover men althans economische criteria in deze materie doorslaggevend acht.

Nu valt de door ons voorgestelde eis van een gelijke last per gepesteeerde ton-km samen met die van de voornoemde Staatscommissie, indien men het netto-bedrag dat aan de bedrijfstak mag toevallen a priori gelijk nul stelt. Zou men dit toch als uitgangspunt willen kiezen, dan zal men, waar het toch om de *relatieve* concurrentiepositie gaat, de binnenscheepvaart mede in de beschouwingen moeten betrekken en af moeten stappen van het standpunt dat een positieve netto-subsidie een criterium vormt voor een relatief gunstige concurrentiepositie. Blijkens het bovenstaande kan immers een ongunstige concurrentiepositie, ontstaan door een relatief hoge heffing per eenheid, zich ook uiten in een in totaal te lage opbrengst der heffingen in verhouding tot de waarde der „om niet” ter beschikking gestelde diensten.

Amersfoort.

L. H. KLAASSEN.

De Nederlandse landbouwwerktuigenindustrie

Inleiding.

Het vervaardigen van de door de boer benodigde werktuigen was oorspronkelijk een ambachtelijke bezigheid. Met het veelvuldiger worden van het gebruik en het ingewikkelder worden van de machine kreeg de fabricage echter meer en meer een fabriekmatig karakter. Het beeld van de zadelmaker en wagenmaker is nu praktisch uit het dorpsleven verdwenen, terwijl voor vele smeden het repareren en verhandelen van landbouwmachines belangrijker zijn geworden dan het vervaardigen.

Vóór 1940 had echter de inheemse landbouwmachine-industrie weinig te betekenen. De produktie van grote dorsmachines en stropersen en de uit het buitenland niet te betrekken aardappelsorteer machines was niet onbelangrijk, maar overigens had de binnenlandse nijverheid, die uit een aantal semi-ambachtelijke bedrijven bestond, weinig te betekenen. Wij waren goeddeels op import aangewezen.

De na-oorlogse ontwikkeling.

Na de bevrijding bestond hier te lande een zeer grote vraag naar landbouwmachines, veroorzaakt door de beperkte aankoopmogelijkheden in de oorlog, vernietiging van machines en een sterk toegenomen drang naar mechanisatie in verband met een vooral plaatselijk nijpend tekort aan landarbeiders; daarentegen waren de leveringsmogelijkheden van het buitenland zeer beperkt, o.a. omdat de Amerikaanse fabrieken in sterke mate ingeschakeld waren geweest bij de produktie van oorlogstuig.

Er ontstonden dus kansen voor de ontwikkeling van een nationale industrie en in de eerste na-oorlogse jaren nam de inlandse produktie dan ook snel toe, terwijl het assortiment werd uitgebreid. Bestaande klein-bedrijven werden industrieën, enkele smederijen groeiden tot fabriekjes.

Toen echter na enkele jaren de bekende buitenlandse merken weer op de markt verschenen nam de bovenvermelde expansie snel een einde en dreigde in haar tegendeel om te slaan. Teneinde onze jonge industrie enigermate te beschermen werd eind 1949 een contingentering van de invoer van bepaalde landbouwmachines ingevoerd. Hoewel deze protectionistische maatregelen

een iets langer leven beschoren is geweest dan aanvankelijk in het voornemen van de Overheid lag (2 jaar) kwam toch in 1954 het einde van deze opvoedende bescherming.

Het lijkt ons in dit verband van belang dat na een inzinking in de jaren 1952 en 1953 het tempo waarin onze landbouw wordt gemechaniseerd weer belangrijk versneld is, zodat bij de bestaande levendige vraag en gezien het feit dat een 8-jarige groeiperiode achter de rug is, inderdaad van deze jonge industrie gevergd kan worden dat zij zich tegenover de buitenlandse concurrentie staande houdt. Zulks temeer daar onze landbouw voor een belangrijk deel op export is aangewezen — en daarbij vaak felle concurrentie ondervindt —, zodat zo laag mogelijke produktiekosten van groot belang zijn. Het bestaande invoerrecht is laag (meest 6 pCt.), zodat hieraan geen protectionistisch karakter kan worden toegeschreven.

Het is nog wel zo, dat enkele industrieën bij de ontwikkeling van de produktie van nieuwe machines financiële steun genieten van de Overheid. Het is voor ons echter de vraag, of een dergelijke steun in een tijd van overspannen hoogconjunctuur, waarbij een zeer groot gebrek aan arbeidskrachten optreedt, wel op zijn plaats is. Het moet o.i. mogelijk zijn het ontwikkelingswerk momenteel uit de lopende inkomsten te financieren.

Enkele cijfers.

Helaas is het wegens het ontbreken van de nodige data moeilijk de groei van deze jonge industrietak in cijfers uit te drukken. Wij moeten dan ook volstaan met te vermelden dat het aantal bedrijven met 25 arbeiders en meer gegroeid is tot ongeveer 30. Daarnaast zijn er nog een dertigtal kleinere bedrijven, waar 10 tot 25 man werkzaam zijn, terwijl een groot aantal ambachts-bedrijven ook landbouwmachines, maar vooral gereedschappen produceert.

Wij kunnen stellen dat momenteel voor de voorziening van de Nederlandse landbouw met machines en werktuigen de import — die in 1954 een waarde vertegenwoordigde van ruim f.21 mln. — en de inheemse nijverheid waarschijnlijk vrijwel een even grote betekenis hebben. Sommige grote importeurs hebben uit deze ontwikkeling de consequentie getrokken dat het noodzakelijk was tijdig de bakens te verzetten en zij hebben zich finan-

cieel geïnteresseerd in enkele Nederlandse landbouwmachinefabrieken dan wel zelf de produktie van bepaalde machines ter hand genomen of uitgebreid.

Export van enkele soorten Nederlandse landbouwmachines

Jaar	Exportwaarde in duizenden guldens				
	sorteer-machines	ver-stuivers	wagens	hoobouw-machines	trekker-ploegen
1948	661	87	135	-	5
1949	357	262	152	3	50
1950	789	638	317	12	96
1951	694	882	1.294	172	220
1952	407	1.092	2.894	410	565
1953	722	957	1.142	950	411
1954	796	840	3.188	2.726	202
1955 a)	1.050	1.850	2.750	3.750	250

a) Aangezien de gegevens van november en december 1955 op het moment van het schrijven van dit artikel nog niet bekend zijn, berusten deze cijfers op (vrij nauwkeurige) schatting.

Het is verder een verheugend verschijnsel, dat zich een bevredigende afzet in het buitenland heeft ontwikkeld, die in 1954 een waarde vertegenwoordigde van circa f. 8,5 mln. De belangrijkste landen waarnaar deze uitvoer zich heeft gericht zijn België, Canada en Turkije (tijdelijk). Wij geven hiernaast van enkele belangrijke exportartikelen een aantal cijfers.

Rest ons ten slotte de opmerking dat de ontwikkeling van een eigen Nederlandse landbouwerktuigenindustrie ook belangrijk is uit dit oogpunt, dat nu de mogelijkheid ontstaan is produkten te fabriceren die volledig aan de Nederlandse omstandigheden en verhoudingen zijn aangepast. Zo is bijv. de belangrijke produktie van oogstmachines voor fabrieksaardappelen een typisch Nederlandse aangelegenheid geworden.

Wageningen.

Dr. R. A. DE WIDT.

De werkring der economen

De adreslijst der economen is weer verschenen en dit geeft wederom aanleiding tot een analyse van de werkring der economen, voor zover de cijfers die toelaten. Enige opmerkingen omtrent de adreslijst zelf mogen echter voorafgaan.

Het formaat is thans buitengewoon praktisch en de leesbaarheid zeer goed. Vergeleken met de vorige uitgaven is de vooruitgang groot. Toch blijven er nog enkele wensen. Rotterdam, Tilburg en Groningen vermelden alle afgestudeerden, waarover gegevens bekend zijn. Amsterdam-gemeente geeft een ledenlijst van een vereni-

TABEL I.

Overzicht van het aantal afgestudeerde economen

	Aantal afgestudeerden					Totaal	
	Amsterdam, gemeente	Rotterdam	Tilburg	Vrije Universiteit	Groningen	Aantal	In pCt.
1. Land- en tuinbouw	1	3	1	—	—	5	0,2
2. Industrie	101	371	156	8	1	637	22,4
3. Groothandel	18	85	33	1	—	137	4,8
4. Detailhandel	13	24	17	1	—	55	1,9
5. Verkeer	13	61	4	2	—	80	2,8
6. Fin. instellingen ..	44	127	40	3	—	214	7,5
Totaal particulier bedrijf	190	671	251	15	1	1.128	39,6
7. Overheidsbedrijf ..	14	37	51	—	1	103	3,6
8. Departementen ..	21	140	37	3	—	201	7,1
9. Departementale diensten	10	88	18	2	—	128	4,5
10. Gem. Prov. administratie	3	17	14	—	—	34	1,2
11. Gem. Prov. diensten	4	14	17	—	—	35	1,2
12. Rijks acc. diensten	4	19	1	—	—	24	0,8
13. Andere overheidsfuncties	19	50	21	—	—	90	3,1
Totaal Overheid	61	328	108	5	—	502	17,9
14. Semi-overheidsdienst	5	67	29	—	—	101	3,5
15. Organ. en verenigingen	36	131	122	7	—	296	10,4
Totaal semi-overheid, org. en verenigingen	41	198	151	7	—	397	13,9
16. Accountantskantoren	50	151	58	2	—	261	9,2
17. Pers en publiciteit	6	26	8	—	—	40	1,4
18. Andere vrije beroepen	27	69	43	—	1	140	4,9
19. Onderwijs	14	99	47	2	—	162	5,7
20. Indonesië	13	89	7	—	—	109	3,8
Totaal vrije beroepen, onderwijs en Indonesië	110	434	163	4	1	712	25,0
Totaal bekend	416	1.668	724	31	3	2.842	100
Totaal onbekend	174	410	83	14	16	697	
Totaal generaal	590	2.078	807	45	19	3.539	

ging en daarnaast een lijst van niet-leden. De V.U. geeft alleen een ledenlijst, zonder vermelding of er niet-leden zijn. Wanneer men zich afvraagt, welke opstelling de beste is, dan dient men uit te gaan van het doel van een adresboek, namelijk het vinden van een adres en andere gegevens van iemand, wiens naam men kent. Men weet niet altijd, waar de betrokkene afgestudeerd is en maar bij uitzondering, of hij lid is van een bepaalde vereniging. Voor de gebruiker is het Rotterdams-Tilburgs-Groningse systeem dus gemakkelijker dan het andere, en zou het zelfs de voorkeur verdienen, de lijst strikt alfabetisch te maken. Uiteraard kan dan nog evenzeer worden aangegeven, tot welke groep een econoom behoort. Tegen de onderscheiding tussen de kandidaten en baccalaurei enerzijds en de doctorandi en doctores anderzijds kan minder bezwaar worden gemaakt.

Ook de thans voor de eerste maal gegeven en zeer toe te juichen opgave van hoogleraren en lectoren is niet uniform gebeurd. Voor sommige instituten treffen we assistenten, leeropdrachten en docenten aan, voor andere niet. Hier is een maximale volledigheid van belang. Een opgave van de plaatsingsbureaus voor afgestudeerden kan de bruikbaarheid van het boekje nog meer verhogen.

Op overeenkomstige wijze als in „E.-S.B.” van 9 juni 1954 is geschied is een tabel samengesteld, welke de verdeling van de economen per instituut over verschillende werkringen aangeeft. Deze opstelling (tabel 1) heeft twee bezwaren. In de eerste plaats is het niet altijd eenvoudig vast te stellen, of een genoemde functie tot een bepaalde werkring behoort, vooral wanneer het om kleinere of buitenlandse ondernemingen gaat, en in de tweede plaats zijn er talrijke economen, omtrent wier functie niets bekend is. Het tweede bezwaar is veel ernstiger dan het eerste. Omtrent 20 pCt. der economen zijn wij niet geïnformeerd. Hoewel vast worden aangenomen, dat een deel van deze niet werkzaam is, resp. in militaire dienst is, zijn er hieronder toch vele honderden, die een werkring hebben. Dit kan natuurlijk het beeld in de groepen, en dus ook de verhouding tussen de groepen, aanmerkelijk verstoren.

Het beeld, dat tabel 1 biedt, verschilt niet noemenswaard van dat van de overeenkomstige tabel voor 1954, dus anderhalf jaar eerder. Op zo korte termijn mocht dit ook niet worden verwacht. Men kan over het algemeen een vooruitgang constateren bij de belangrijkste groepen. De

sterkste relatieve achteruitgang schijnt voor te komen in de groepen groothandel, detailhandel, rijksaccountantsdienst en Indonesië. De verschillen zijn echter zo klein, dat enkel foutieve interpretaties of onjuiste opgaven haar teweeggebracht kunnen hebben.

TABEL II.

Afgestudeerde economen, vergelijking in de tijd

In pCt. van het totaal aantal economen waren werkzaam bij:	1937		1953		1956	
Particulier bedrijf	33,1	35,8	38,9	42,5	39,6	43,2
Overheidsbedrijf	2,7		3,6		3,6	
Overheidsdienst	30,5		18,0		17,9	
Semi-overheidsdienst en verenigingen		38,7		31,8		31,8
Vrije beroepen, onderwijs en overige	8,2		13,8		13,9	
Totaal	25,5		25,7		25,0	
	100		100		100	

In tabel II wordt een vergelijking met de tijd vóór de oorlog weergegeven. Het aandeel van de Overheid is sinds 1953 constant gebleven, dat van het particuliere en overheidsbedrijf is enigszins toegenomen en dat van de groep vrije beroepen, onderwijs en overige enigszins afgenomen. Het gaat hier kennelijk om trendmatige ontwikkelingen; het blijft echter van belang na te gaan, of soms structuurveranderingen optreden.

Gezien de onvolledigheid van de uit de adreslijst opgezette cijfers is het van belang na te gaan, of niet op nog andere wijze een inzicht in de werkring der economen zou kunnen worden verkregen. Daarbij gaan de gedachten allereerst uit naar de volkstelling. Daartegen bestaan wel enige bezwaren. De volkstelling heeft betrekking op mei 1947, en dat is al wel lang geleden, terwijl er van alles gebeurd is. Een belangrijk deel, wellicht meer dan de helft, der thans afgestudeerden, was toen nog geen econoom. Bovendien maakt de volkstelling maar zeer gedeeltelijk een onderscheid tussen kandidaten en doctorandi en doctores. Dit leidt uiteraard tot hogere cijfers.

Hoe belangrijk deze vertekening is blijkt wel uit het aantal van 3.066 economen, waarvan in 1947 1.332 kandidaten. De verdeling over de verschillende bedrijfstakken loopt dan ook in het geheel niet parallel met wat men op grond van de gegevens over doctorandi zou verwachten. Men vindt bijv. 435 economen in de industrie (14 pCt., tegen thans 22 pCt. geheel afgestudeerden) en 310 in de groothandel (10 pCt., tegen thans 4,8 pCt. geheel afgestudeerden). Wat wel opvalt is het enorme accres. Er waren toen in Nederland dus 1.734 doctorandi en doctores, waarvan een deel, in de orde van grootte van 100, in het buitenland had gestudeerd. Wij tellen nu 3.539 in Nederland afgestudeerden, waarvan echter een deel in het buitenland werkt. Dit deel komt niet boven 300 uit (incl. Indonesië). Hieruit blijkt, dat het aantal afgestudeerde economen in nog geen tien jaar minstens verdubbeld is.

Een recent gegeven omtrent afgestudeerde economen is

te vinden in de Maandstatistiek van de Nijverheid, januari 1956. Het Centraal Bureau voor de Statistiek publiceert hierin de resultaten van een enquête, ingesteld bij de industrie (excl. bouwnijverheid en kleinbedrijf) naar het daarin werkzame personeel met gespecialiseerde opleiding. De cijfers betreffen eind maart 1955 en hebben betrekking op ingenieurs, doctorandi in de natuurwetenschappen, M.T.S.-ers, economen, accountants en personeel met andere administratieve en bedrijfseconomische opleidingen. Personeel, werkzaam in het buitenland of in speciale administratieve kantoren, is in deze opgave niet verantwoord. Men moet dus verwachten een lager cijfer te vinden dan dat hetwelk voortspruit uit de adreslijst. Het aantal economen wordt opgegeven als 578. Dit is meer dan het aantal juristen (404), maar veel minder dan het aantal met administratieve en bedrijfseconomische opleiding, ingevolge voltooide studie M.O. handelswetenschappen, S.P.D., M.B.A. of gedeeltelijke studie N.I.v.A. (4.344). Het tekort aan economen bedroeg 5 pCt. van de sterkte, dat aan de laatstgenoemde groep personeel 4 pCt. van de sterkte. Ter vergelijking diene, dat het tekort aan ingenieurs 13 pCt. van de sterkte bedroeg dat aan M.T.S.-ers 15 pCt. van de sterkte en dat aan juristen 4 pCt. van de sterkte.

Wanneer men het aantal van 578 vergelijkt met het aantal uit tabel I, t.w. 637, krijgt men niet de indruk, dat er zeer veel economen ontbreken, althans voor zover zij in de industrie werkzaam zijn. Waarschijnlijk geldt hetzelfde voor een aantal andere belangrijke groepen. Dit neemt niet weg, dat het aantal economen, waarvan de werkring onbekend is, te groot is. Nog geheel afgezien van het statistisch inzicht is het ook uit zuiver menselijke overwegingen de moeite waard te weten, waar de studiegenoten zijn terechtgekomen. Met genoegen kan men dan ook vaststellen, dat sinds de vorige uitgave een groot aantal wijzigingen zijn aangebracht, waarvan een deel ongetwijfeld verbeteringen betekent en een ander deel wijzigingen van functie. Het aantal wijzigingen, waarbij verandering van groep optrad onder degenen, die reeds in 1954 vermeld zijn, bedraagt 250. Daarvan is 14 pCt. — per saldo — nu ingedeeld bij „industrie”; met een nog iets groter percentage is de groep „onbekend” verminderd.

Voorzover de economen in Nederland wonen zal de volkstelling van 1960 wellicht de mogelijkheid bieden een sluitende vergelijking te maken tussen de adreslijst en de werkelijke toestand.

Misschien is het voor de lezer belangwekkend te weten, dat er blijkens een recente mededeling van het C.B.S. (no. 7.402 van februari 1956) in het studiejaar 1954/55 3.131 volledig ingeschreven studenten in de economische wetenschappen waren. Daarvan waren 535 eerstejaarsstudenten, terwijl 311 studenten hun studie afsloten met een doctoraal-examen.

's-Gravenhage.

B. VAN DER MEER.

INGEZONDEN STUKKEN**De boerenleenbanken in het Nederlandse bankwezen**

Dr. J. P. Snoep te Santpoort schrijft ons:

In een tweetal artikelen in dit tijdschrift ¹⁾ slaakt Mr. Ph. C. M. van Campen een hartekreet over het boerenleenbankwezen, waarvan de strekking is, dat de landbouwbanken (nader af te korten met: lb-banken) „beladen zijn met de onrendabele last van een sociaal

kredietbedrijf”, dat op het rendabele spaarbankbedrijf dier instellingen is „geënt”. Nu de spaarsaldi bij deze banken minder snel stijgen dan die bij de niet-gemengde spaarbanken, doordat het agrarische inkomen de laatste paar jaar iets gedaald zou zijn, wordt de „solidaire lotsgemeenschap ten plattelande” getroffen en is het zaak, de vrijdom van vennootschapsbelasting voor de

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 8 en 15 februari 1956.

bondsspaarbanken over het gehele landbouwkredietwezen uit te breiden. Schrijver stelt zulks mede op grond van een vergelijking, die hij maakt tussen de resultatenrekening van een grote handelsbank en die van het gecombineerde lb-bankbedrijf, waarbij gewaagd wordt van een „concurrentie- of wrijvingsvlak” tussen handelsbanken en lb-banken. Wegens het verzoek van de redactie bij een wederwoord hierop de uiterste beperking te betrachten, zal van wederom slechts op de hoofdlijnen van het betoog van Mr. Van Campen worden ingegaan en detaillering zoveel mogelijk worden vermeden.

Het coöperatieve en het zelfstandige bankbedrijf.

Het is onjuist de resultatenrekening van een zelfstandige n.v.-bank, waarbij de deelhebers of aandeelhouders van de cliënten duidelijk zijn te onderscheiden, te vergelijken met die van het coöperatieve bankbedrijf, waarbij beiden een eenheid vormen. Daarom heeft men met onvergelijkbare grootheden te doen. Er is een fundamenteel verschil, dat van beslissende invloed op de bedrijfspolitiek is, welke beide ondernemingsvormen moeten volgen en welk beslissende moment Mr. Van Campen in zijn vergelijking verzuimt te betrekken.

In het zelfstandige bedrijf wordt de winst, in het zakelijke verkeer met de cliënten gemaakt, eerst duidelijk en boekhoudkundig zichtbaar gemaakt en afgezonderd, alvorens een uitdeling aan aandeelhouders wordt gedaan. De bedrijfspolitiek zal derhalve allereerst op het verkrijgen van die winst gericht moeten worden, teneinde een aandelenkapitaal remuneratief te maken. De coöperatie streeft daarentegen naar minimalisering van de winst en naar maximalisering van het profijt voor de cliënt-deelhebber. Men ziet derhalve bij de grote coöperaties soms omzetten van honderden miljoenen gulden, terwijl het winstsaldo, na afschrijving en reservering, te verwaar lozts is. De rest wordt via prijsskortingen aan de leden uitgedeeld, zodat in de coöperatieve prijspolitiek (bij de bankcoöperatie een lage debetrente en hoge creditrente, dus geringe rentemarge) een verkaptewinstuitdeling schuilt, waardoor de coöperatie in fiscaal opzicht reeds bevoordeeld is, doordat deze belastingvrij kan geschieden. Het feit, dat bij de coöperatie slechts een deel van de winst achterhaalbaar is, nl. het deel dat in het bedrijf wordt gehouden, zou er veel eerder toe moeten leiden, dit gedeelte zwaarder dan normaal te belasten en niet lichter, zoals thans het geval is, en zoals door Mr. Van Campen in nog sterkere mate wordt gewenst.

Tevens lijkt het refereren aan de spaarbanken, geheel vrijgesteld van vennootschapsbelasting, onjuist om daaraan een claim te ontlenen, omdat ingevolge art. 9 van het Besluit Vennootschapsbelasting slechts onder bepaalde omstandigheden de winst, gemaakt op het beleggen van spaargelden, is vrijgesteld, nl. indien dit beleggen niet geregeld mede de vorm aanneemt van kredietverlening voor bedrijfsdoeleinden, hetgeen bij de lb-banken zelfs de voornaamste functie is. Uit de fiscale discriminatie tegenover handelsbanken, lb-banken en spaarbanken zou dan de verschillende geaardheid van deze stelsels moeten blijken. De lokale lb-banken staan met het halve tarief daar tussenin, in zoverre het coöperatieve landbouwkredietwezen als een veelvoud van „besloten” kredietinstellingen kan (kon) worden beschouwd. De lokale lb-banken nemen spaargelden op, verlenen bedrijfskredieten en bovendien treden zij op als institutionele beleggers en commissionairs in effecten.

Nu brengt Mr. Van Campen in zijn artikelen steeds

sterk het sociale element in het coöperatieve kredietstelsel op de voorgrond, hoewel dit uit zijn beslotenheid getreden is en bij de grote coöperatieve associaties het commerciële element meer en meer naar voren dringt. De Overheid brengt echter reeds lang allerlei andere wegen dit sociale element in de landbouw tot gelding en garandeert daarbij bestaanszekerheid voor het goed geleide, sociaal-economisch verantwoord bedrijf, waardoor de landbouw gelukkig uit de ellende der dertiger jaren is opgeheven. Onder dergelijke omstandigheden zou voor verdere belastingfaciliteiten ten gunste van de lb-banken slechts de scherpe, discriminatoire zijde overblijven. Overigens komt de meerdere welvaartsspreiding over het gehele land wellicht in de veel grotere toename van het inleggerssaldo op spaarrekening bij de lb-banken dan bij de bondsspaarbanken en de RPS in de periode 1938-1955 tot uitdrukking, terwijl Mr. Van Campen zich beperkt tot een opstelling van de laatste paar jaar, waarop zijn pleidooi mede is gegrondvest.

De protectionistische landbouwpolitiek in vele landen en het uiteindelijk afhangen der agrarische situatie van de Amerikaanse prijssteun- en voorraadpolitiek, maken het raadzaam, niet uitsluitend te varen op het kompas der agrarische overheidsmaatregelen in eigen land, doch bij voorbaat tot grotere reservevorming bij de lb-banken over te gaan, wil men in de toekomst bij mogelijke wijzigingen in de Amerikaanse politiek of anderszins zo min mogelijk op de aansprakelijkheid der leden-bedrijfsgenoten, die gelijkelijk zouden kunnen worden getroffen, terugvallen. Een vergroting van de rentemarge lijkt hierbij geboden.

Taakverdeling en penetratie.

Oorspronkelijk beperkte zich het coöperatieve landbouwkrediet tot een uitsluitend agrarisch gericht, inderdaad „sociaal getint” kredietwezen ten behoeve van de individuele kleine zelfstandige land- en tuinbouwers in de kleine lokale plattelandsgemeenschap, waar men elanders financiële status vrij nauwkeurig kan beoordelen. De lokale lb-bank heeft hier een uiterst nuttige functie bij het oogstkrediet, het werktuigkrediet en het grondkrediet. Naast het verschil in vorm tussen het langere agrarische krediet en het kortere handels- en industrieel krediet, bleek het terrein ook behoorlijk afgebakend te kunnen worden door het kredietobject tegenover dat van de handelsbanken met hun kredietverlening aan handel en industrie, waaronder de groothandel in en de industrie van landbouwprodukten, als specialisatie van handel en industrie, gerekend kunnen worden, hoewel tot de agrarische sector behorende.

De ontwikkeling na de oorlog is nu, dat de lb-banken zich meer en meer zijn gaan verwijderen van hun oorspronkelijk specifiek karakter van besloten krediet- en spaarinstellingen, van hun eigenlijke, sociaal-economische geheel verantwoorde, taak om de kleine agrarische lokale gemeenschap te dienen. Sinds de oorlog is er een verschuiving in de kredietverlening van de uitzettingen bij individuele landbouwers naar die in de niet-specifiek-agrarische sector en de grote landbouwcoöperaties opgetreden en wordt een opvallende stijging van het bedrag aan leningen en kredieten, dat bij de landbouworganisaties uitstaat, deels ook voor investeringsdoeleinden van de industrieën van agrarische produkten, waargenomen. Dit is gepaard gegaan met een groei der coöperatieve bedrijven tot grote ondernemingen, waarbij het commerciële element het sociale element gaat overheersen. Hier is het coöperatieve landbouwkredietwezen

op een gebied binnengedrongen, dat tot het domein der handelsbanken behoort: het industriële en handelskrediet, hetgeen sociaal-economisch noodzakelijk noch gerechtvaardigd is. Het gehele risico van de kredietverlening in de landbouw met zijn industrie en groot-handel komt hierdoor bovendien te rusten op de leden der coöperaties, waarvan het risico moeilijk meer kan worden overzien. De clientèle beperkt zich niet alleen naar tot hen, die direct in de landbouw werkzaam zijn, doch gaat zich uitstrekken over allen, die tot de „landelijke sfeer” behoren en zelfs daar buiten. Men zou kunnen zeggen, dat het coöperatieve landbouwkrediet daardoor zijn doel voorbij geschoten is.

Indien Mr. Van Campen algehele vrijdom van vennootschapsbelasting bepleit op grond van de wenselijkheid, dat „het gehele platteland tot in de verste uithoeken door boerenleenbanken bediend blijft”, zou zulks slechts te billijken zijn, indien de lb-banken alleen reële spaar-instituten, gelijk de bondsspaarbanken, zouden zijn en besloten zouden blijven, en voor zoverre gemengd bedrijf, indien zich dit tot zijn oorspronkelijke taak zou beperken. Schrijver stelt: „Buiten de plaatselijke gemeenschap komt geen kredietcliëntèle in aanmerking, zodat een plaatselijk ambachtsman naar een handels- of middenstandsbank moet gaan. Zò werkt het boerenleenbankwezen.” Gevreesd moet worden, dat hierbij enigszins gegeneraliseerd wordt. De praktijk wijst anders uit. Uiteraard baseert Mr. Van Campen zich op de groep Eindhoven, die geen kredieten in rekening-courant buiten de landbouw verleent. Tussen de groepen Eindhoven en Utrecht bestaat echter verschillen in nuance.

(Utrecht is wellicht op een wat meer commerciële leest geschoeid en de lokale banken kunnen er vermoedelijk een hogere rente maken en een minder hoog percentage van de aan de lokale banken toevertrouwde middelen zijn daar bij de Centrale gedeponneerd dan bij Eindhoven, wier Centrale meer beleggingsinstituut voor spaargelden bij haar lokale banken is. De lokale banken bij Utrecht konden in 1954 hun reserves van f. 60 op f. 66 mln. verhogen op een balanstotaal van f. 1.682 mln., terwijl die van Eindhoven deze verhoogden van f. 21 op f. 22 mln. op een balanstotaal van f. 800 mln. Het is daarom mogelijk, dat de heer Van Campen de situatie wat eenzijdig en gedeflatteerd ziet of voorstelt).

Het feit is onloochenbaar, dat de lb-banken zich ontwikkelen tot regionale handelsbanken en daardoor het terrein der provinciale bankiers en bankfilialen binnendringen. De kardinale vraag werpt zich daarbij op, of een gezonde concurrentie tussen beide kredietstelsels op gelijke voet en onder gelijke omstandigheden plaatsvindt. Zulks moet ontkend worden en wel o.a. op de volgende gronden.

1. De lb-banken moeten het van het toestromen van spaargelden hebben. Het bevorderen van het sparen, doel der bondsspaarbanken, is hier middel tot het eigenlijke doel van de kredietverlening, primaire taak. De vermenging van het spaarbankbedrijf met het kredietbedrijf werkt vermenging van spaarsaldi met rekening-courantsaldi in de hand, omdat altijd de natuurlijke tendentie zal bestaan, dat bedrijfsgelden, zoals tijdelijk emplooi-loze bedrijfssaldi of kasoverschotten met het karakter van rekening-courantsaldi, als spaargelden worden geaccepteerd en als zodanig worden belegd, terwijl de houders er vrijwel over kunnen beschikken als waren het rekening-courantsaldi. Want zij zijn overwegend dadelijk opvraagbaar en er bestaat geen absolute beperking van een maximum-bedrag van rentegevend

spaartegoed. De behandelingsmethodiek verschilt dus van die der bondsspaarbanken.

De spaarsaldi bij de lb-banken hebben deels het karakter van geld, dus van ruilmiddel. De spaarbeweging is negatief in het voorjaar bij de oogstvoorbereiding en positief in de winter bij de oogstafrekening, hetgeen kan duiden op het deels bestaan van oneigenlijke spaargelden. Terecht waken de directies tegen het toevloeien van dergelijke gelden, doch het zal altijd moeilijk blijven het kaf van het koren te scheiden, ook in de landbouw.

2. De lb-banken kunnen, behalve op grond van hun organisatievorm, een hogere rente vergoeden, omdat zij een andere beleggingspolitiek op veel langere termijn dan de handelsbanken volgen, ondanks de opeisbaarheid van spaarsaldi, en dus een hoger rendement kunnen behalen.

3. Zij kunnen dit tevens, omdat de overschotliquiditeiten bij de Centrales kunnen worden gestort tegen een rente, die al naar gelang van de bepalingen, tussen ca. 1¼ pCt. en ca. 3 pCt. varieert, terwijl de handelsbanken een dergelijke vergoeding niet genieten, daar hun kasreserves bij De Nederlandsche Bank, waarvan thans ruim f. 500 mln. verplicht, geen rente afwerpen. Bovendien zijn de handelsbanken in hun handelingsvrijheid beperkt, omdat een bedrag van f. 1,6 mrd. aan certificaten en verplichte kasreserves als het ware geïmmobiliseerd is en uit de geldmarkt is gelicht. Ook de beide Centrales hebben zekere kasreserveverplichtingen en hadden per ultimo 1955 slechts f. 71 mln. certificaten uitstaan, absoluut en relatief tot een veel lager totaalbedrag.

4. De Centrales kunnen tegen 1½ of 2 pCt. gelden bij de Schatkist plaatsen, hetgeen de handelsbanken niet kunnen doen, terwijl deze de volle 40 à 43 pCt. vennootschapsbelasting betalen.

Zo zijn er allerlei oorzaken, onder andere door organisatievorm en overheidsprivileges, waardoor de lb-banken zich een voorsprong op ongelijke voet en onder ongelijke omstandigheden hebben kunnen verwerven. De lb-banken zijn in staat een hoge rente van zegge 2½ pCt. op opeisbare spaarsaldi te vergoeden. Ook de creditrente in rekening-courant is bij de lb-banken hoger dan bij de handelsbanken en de debetrente is lager. Tegen de hoge rentevergoedingen kan geen handelsbank op. Het gevolg van een en ander is, dat in de provinciealdi bij plaatselijke bankiers en bankfilialen naar de lb-banken vloeien, en des te meer vindt deze drainage plaats, daar waar ieder een spaartegoed bij een lb-bank kan hebben, ook al is hij geen lid van een coöperatie en geen landbouwer. Het is derhalve begrijpelijk, dat regionale handelsbanken concurrentie van de lb-banken ondervinden. De liquiditeitseisen worden lager gesteld, de rentemarge belet voldoende reservevorming en het lijkt raadzaam een belangrijk deel der vreemde middelen op veilige wijze kortlopend buiten de agrarische sfeer te beleggen. Waarschijnlijk zal hieraan wel de nodige aandacht worden besteed.

Mr. Van Campen acht de kleine bedrijfskredieten, die de lb-banken verlenen, niet rendabel voor handelsbanken, indien deze door hen zouden worden verleend en op grond daarvan zou het landbouwkredietwezen niet de „doodsteek” behoeven te vrezén, omdat de handelsbanken het landbouwkrediet uit rentabiliteitsoverwegingen nooit zouden willen overnemen. De heer Van Campen baseert zulks op een bedrag van f. 7.500 à f. 10.000 voor een krediet, door een handelsbank te verlenen, beneden welk bedrag het krediet niet rendabel zou zijn. Afgezien van het feit, dat de handelsbanken

en met enig personeel de gehele dag het bankbedrijf uitoefent met het kostbare girale binnen- en buitenlandse betalingsverkeer. In sommige gevallen zijn de boerenleenbanken zelfs uitgegroeid tot een allround bankbedrijf met safe en effectenhandel.

Deze verzakelijking, die ook tot uiting komt in de snel stijgende onkosten van de coöperatieve boerenleenbanken, zal ook de banden met de leden-geldinleggers beïnvloeden. Deze zullen voor zichzelf zakelijker rente-eisen gaan stellen en van de boerenleenbanken verlangen, dat zij aan haar leden in geen geval een lagere rente vergoedt dan andere spaarbanken en bankinstellingen, doch veeleer dat zij haar leden gunstiger condities geeft.

En zo worden de boerenleenbanken tussen twee vuren gevangen. De ledencrediteuren wensen voordeel van hun lidmaatschap-met-de-aansprakelijkheid te ontvangen door flinke creditrente en gratis service op het gebied van het girale betalingsverkeer; en aan de leden-debiteuren moet op ideële gronden goedkoop krediet worden verstrekt.

Het artikel van Mr. Van Campen stemt inderdaad tot nadenken. Niemand zal de grote betekenis van de boerenleenbanken willen miskennen. En zolang de boerenleenbanken het karakter van idealistische verenigingen hadden, waarbij profijt voor de leden geen hoofdrol speelde, was er alles voor te zeggen deze verenigingen als sociale organisaties te beschouwen. Tegenwoordig zijn het echter coöperatieve bankbedrijven geworden, die m.i. principieel niet anders liggen dan coöperatieve fabrieken of coöperatieve winkels.

De boerenleenbanken zijn nu in tarief- en service-concurrentie met andere bankinstellingen verzeild, en met name in de kleinere plaatsen hebben zij steeds meer terrein veroverd op de bankiers en kassiers. Dat onder deze omstandigheden de fiscale privileges voor de coöperatieve boerenleenbanken (die toch al het voordeel ge-

nieten, dat zij door de coöperatieve vorm geen dividend met de daaraan onverbrekkelijk verbonden vennootschapsbelasting behoeven op te brengen) niet meer verantwoord worden geacht, zal men kunnen begrijpen.

Ten slotte nog dit. Mr. Van Campen heeft de verlies- en winstrekening van de gecombineerde boerenleenbanken vergeleken met die van De Twentsche Bank, waarbij de laatste een veel imponerender beeld geeft. Het is goed hierbij nog een enkele opmerking te maken.

Zowel voor De Twentsche Bank als voor de gecombineerde boerenleenbanken blijkt over 1954, dat de kosten van de grote dienstverlenende organisatie (die vooral nodig is voor kasverkeer, binnen- en buitenlands giraal betalingsverkeer, effectenhandel, bewaring, incasso etc.) slechts ten dele uit de inkomsten uit provisies en effectenbedrijf kunnen worden bestreden. Zo moest De Twentsche Bank f. 7 mln. uit rente en wissels gebruiken voor onkostendekking; en de gecombineerde boerenleenbanken f. 6 mln.

Hieruit mag en moet men de conclusie trekken, dat een bankinstelling alleen in staat is de service van het volledige dienstverkeer te geven, als zij voldoende rentewinst heeft. Wanneer voldoende speling tussen debet- en creditrente ontbreekt, is het commercieel niet verantwoord veel kosteloze of onderbetaalde diensten aan de bankclientèle te verstrekken. Het lijkt mij, dat de klacht over benauwde commerciële exploitatiemogelijkheden van coöperatieve boerenleenbanken ook hiermede verband houdt.

De coöperatieve boerenleenbanken hebben, doordat zij zich ontwikkeld hebben tot bankbedrijven met rekening-courantverkeer, giraal betalingsverkeer, effectenzaken e.d., een commercieel bestaan aangenomen. Zij zijn in concurrentie getreden met allerlei andere financiële instellingen, zoals handelsbanken, en daarom kan ik niet inzien, dat het redelijk zou zijn een bevoorrechte fiscale positie voor hen te handhaven.

NASCHRIFT

Het naschrift op de reacties van de heren Snoep en Blom naar aanleiding van mijn beschouwing over „De boerenleenbanken in het Nederlandse bankwezen” moet, op verzoek van de redactie beperkt blijven.

Wat het betoog van Dr. Snoep betreft, zou ik mij tot rechtzetting van de meest aperte onjuistheden willen beperken.

a. De bedoeling van mijn artikel was geenszins, in verband met een relatief achterblijven van de ontwikkeling der deposito's bij de boerenleenbanken in vergelijking met de Rijkspostspaarbank en de algemene spaarbanken, een uitbreiding tot het landbouwkredietwezen te bepleiten van de vrijdom van belastingen, die aan het spaarbankwezen is toegekend. Mijn artikel was gericht tegen de door „toege Kamerleden” in de Staten-Generaal gehouden beschouwingen, waarin was gesteld, dat het 20 pCt. tarief voor boerenleenbanken niet gerechtvaardigd en zelfs onwettig was. Mijnerzijds heb ik gesteld, dat, naast de aan het spaarbankwezen toegekende vrijdom van vennootschapsbelasting, een verminderd tarief voor de boerenleenbanken onontkoombaar is, omdat haar bedrijfsuitoefening anders in de verhouding tot spaarbanken enerzijds en handelsbanken anderzijds onmogelijk zou worden. Met cijfers, die in de reacties niet zijn aangeast, werd aangetoond, dat het sociaal ingesteld kredietbankbedrijf van de boerenleenbanken, dat werkt met te

kleine bedragen per post om commercieel verantwoord te zijn, veeteert op het winstgevend spaarbankbedrijf.

b. Het fundamenteel verschil tussen de bedrijfspolitiek van handelsbanken en boerenleenbanken ziet Dr. Snoep in de indifecte winstuitdelingspolitiek van de boerenleenbanken. Daarbij heeft hij een indruk gegeven van de bedrijfspolitiek der boerenleenbanken, die volkomen naast de werkelijkheid staat.

Zomin bij de fixatie van creditrentetarieven als bij de vaststelling van debetrentetarieven laten de boerenleenbanken zich leiden door een politiek van fiscaal niet belaste winstuitdelingen. De deposito's van de boerenleenbank bestaan voor vier/vijfde deel uit spaargelden. De creditrentevergoeding daarover wordt, in overeenstemming met de spaarbankwezen als gemeenschappelijke creditrentetarieven, die thans op 2,4 tot 2,5 pCt. liggen, voor het begin van het nieuwe jaar vastgesteld en aan de spaarders medegedeeld. Het merendeel van de uitzettingen zijn gewone hypotheekposten als bij alle beleggingsinstellingen voorkomen. Ook hiervoor wordt de debetrente, die thans met $3\frac{3}{4}$ pCt. zeker niet op een laag niveau ligt, door de markt bepaald. Bij geen enkele boerenleenbank worden in de loop of tegen het einde van het boekjaar, laat staan na afloop daarvan, debet- of creditrentetarieven vastgesteld afhankelijk van de bedrijfsresultaten. De specialiteit van de boerenleenbanken op het stuk van de rentebepa-

ling voor krediet- en voorschotverlening zit hierin, dat usantiële tarieven voor te kleine posten berekend worden, hetgeen in een uitsluitend commerciële opzet niet te verantwoorden zou zijn.

c. De terloopse mededeling, dat de boerenleenbanken als commissionnaires optreden is niet juist. Zij kunnen ten hoogste, zonder daarvoor enigerlei vergoeding zelfs niet van kosten te ontvangen, orders doorgeven aan de Centrale Banken. Om opkomende kwade gedachten in de kiem te smoren, kan hieraan worden toegevoegd, dat ook de beide Centrale Banken hun rentetarieven in het rekeningverkeer met de boerenleenbanken voor het begin van het nieuwe jaar bekend maken en daarbij op geen enkele wijze rekening houden met effectenorders of iets dergelijks.

d. De landbouwpolitiek had dunkt mij gevoegelijk buiten beschouwing kunnen blijven, daar mijn artikel uitsluitend gefundeerd was op een bedrijfsvergelijking tussen verschillende soorten bankinstellingen. Overigens kunnen de lagere resultaten van de gevoerde landbouwpolitiek althans in de beide laatste jaren nog als een argument gelden voor mijn stelling.

e. Het landbouwcoöperatiewezen wordt door Dr. Snoep tot het „domein” der handelsbanken gerekend. Het komt mij voor, dat deze stelling in de kringen der landbouwcoöperaties weinig zal worden gewaardeerd.

Ik geloof niet al te veel er naast te zijn, indien ik stel, dat van ouds zeker vijf/zesde van de landbouwcoöperaties (coöp. aan- en verkoop, suiker, vee en vleesafzet, zuivel, veilingen, enz.) door het landbouwkredietwezen is en wordt gefinancierd. Ook banktechnisch gaat de stelling van Dr. Snoep niet op. Goeddeels zijn de financieringen in het landbouwcoöperatiewezen investeringsfinancieringen, die niet met bankkrediet behoren te worden gefinancierd. In de voorziening daarvan hebben de landbouwkredietbanken van ouds als erkende institutionele beleggers een specifieke taak gevonden.

f. Dr. Snoep schrijft:

„Schrijver stelt: „Buiten de plaatselijke gemeenschap komt geen kredietclientèle in aanmerking, zodat een plaatselijk ambachtsman naar een handels- of middenstandsbank moet gaan. Zó werkt het boerenleenbankwezen””.

Over deze gesuggereerde aanhaling uit mijn artikel ben ik bepaald niet gesticht. Handelende over de statutaire beperking van de werkingssfeer van de bij de Centrale Boerenleenbank van Eindhoven aangesloten boerenleenbanken, schreef ik als volgt:

„In dezelfde statuten zijn voorts nog beperkingen aangelegd aan de kredietverlening. Buiten land- en tuinbouw kunnen kredieten alleen worden verleend aan bedrijven, wier werkingssfeer zich beperkt tot de plaatselijke gemeenschap, waarmede de werking van de plaatselijke boerenleenbank samenvalt. De betekenis hiervan is, dat bedrijven, die voor de open markt werken en hun clientèle derhalve vinden buiten de plaatselijke gemeenschap, daarvoor niet in aanmerking kunnen komen. Voor kredieten aan plaatselijke ambachtslieden en winkeliers geldt bovendien de statutaire bepaling, dat voor zover een bedrag van f. 5.000 te boven gaande, eerste hypotheek als zekerheid dient te worden gesteld.

De vermelde statutaire bepalingen hebben tot gevolg, dat menig plaatselijk ambachtsman, die aanvankelijk met een krediet of voorschot van de boerenleenbank werd vooruit geholpen, naderhand als rekening-courantkrediethouder naar een naburige handels- of middenstandsbank werd overgeheveld, toen zijn activiteit zich buiten de plaatselijke gemeenschap ging bewegen of zijn behoefte aan bedrijfskrediet niet meer door eerste hypotheek kon worden gedekt. Zo werkt het boerenleenbankwezen”.

Bij de puntsgewijze opmerkingen van Dr. Snoep kan het navolgende worden aangetekend:

ad 1. Voorzoveel betreft de deposito's op spaarrekening is de behandelingsmethodiek bij de boerenleenbanken orthodox zoals bij een spaarbank behoort. Het gebruik van een spaarrekening als girorekening, hetgeen in moderne spaarbankkringen soms bevorderd schijnt te worden, wordt in het boerenleenbankwezen met groot succes tegengegaan. In tegenstelling met de gedane suggesties vindt juist bij de boerenleenbanken op spaarrekening geen vermenging plaats met oneigenlijke spaargelden, die op een rekening-courant thuis horen.

ad 2. De beleggingspolitiek van de boerenleenbanken is uiteraard anders dan van de handelsbanken. Of inderdaad de gemiddelde verdiende rente over alle uitgezette gelden (liquiditeiten inbegrepen) bij de boerenleenbanken hoger ligt dan bij de handelsbanken staat te bezien. Op de kapitaalmarkt in Nederland worden de beleggingsinstellingen bepaald niet met hoge rente vermeld. Bij balansverhoudingen, zoals bijv. de A.B. - I.B. die te zien geeft, ben ik geneigd te menen, dat de gemiddelde verdiende rente over alle uitzettingen ongeveer op 3 pCt. uitkomt. In het landbouwkredietwezen is dat nauwelijks het geval.

ad 3. De landbouwkredietbanken zijn door tussenkomst van de beide Centrale Banken voor de daarvoor in aanmerking komende gelden evenzeer kasreserveplichtig als de handelsbanken.

ad 4. De mogelijkheid voor de beide Centrale Banken om gelden te plaatsen op rekening bij 's Rijks Schatkist is zo weinig attractief, dat bijv. de Centrale Bank van Eindhoven daarvan nog nauwelijks gebruik maakt. Ook de beide Centrale Banken betalen het volle tarief Vennootschapsbelasting van 40 tot 43 pCt.

Tot zover mijn opmerkingen naar aanleiding van de reactie van Dr. Snoep.

Dr. Blom begint zijn betoog met een opmerking, die naar mijn mening de kern van de zaak raakt, nl. de tarifiering in de Vennootschapsbelasting. Het is m.i. een boue bewering, dat een zekere progressiviteit in het tarief van de Vennootschapsbelasting vooreerst praktisch niet uitvoerbaar zou zijn, voorts niet redelijk zou zijn en de concurrentievoorwaarden zou vervalsen. Een tariefindeling, waarbij, uitgaande van de geldende relatieve hoogte van de druk der Vennootschapsbelasting, de eerste f. 10.000 winst met 20 pCt., de volgende f. 10.000 met 25 pCt. en volgende schijven van f. 10.000 winst telkens met een 5 pCt. hoger tarief worden belast tot het maximum is bereikt, lijkt mij praktisch uitvoerbaar, redelijk en zeer bevorderlijk voor juiste concurrentieverhoudingen.

Ook een andere opmerking is zeer de moeite waard, maar niet juist: de fiscale uitzonderingspositie van de spaarbanken zou gebaseerd zijn op de omstandigheid, dat de spaarbanken instellingen van algemeen nut zijn. Als het daarom zou gaan, zouden m.i. de handelsbanken zeer zeker ook voor vrijstelling in de Vennootschapsbelasting in aanmerking komen. Jammer voor hen gaat het bij deze vrijstelling niet om het werkzaam zijn ten algemeen nut. De fiscale vrijstelling voor spaarbanken is uitsluitend en alleen gebaseerd op de duurzame feitelijke werkzaamheid ter bevordering van het sparen door kleine spaarders. Daarbij dient het winststreven volgens de jurisprudentie van de H.R. op de achtergrond te staan. Welnu, aan beide criteria voldoen de boerenleenbanken dubbel en dwars.

(Advertentie)

AMSTLEVEN

Levensverzekering

**BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING**

Dr. Blom haalt voorts een idylle uit de doos der geschiedenis en stelt een boerenleenbanktype voor, dat wel past bij het boerenbedrijf uit de tijd van de ruihuishouding en de potstal, maar dat niet in overeenstemming is met de moderne ontwikkeling van de Nederlandse land- en tuinbouw. Zouden deze bedrijfstakken hun aandeel in het Nederlandse welvaartsstreven, waarin zij bijna een/derde deel van de export voor hun rekening nemen, kunnen blijven leveren zonder boerenleenbanken? Neen, moet het antwoord zijn, juist omdat te dezer zake het Nederlandse bankwezen — commercieel overigens volkomen terecht — verstek laat gaan. Ter beantwoording van het verdere betoog van Dr. Blom kan mijnerzijds worden volstaan met een aanhaling uit het zeer lezenswaardige artikel van Dr. Karsten, directeur van de Rotterdamsche Bank N.V., gepubliceerd in het tijdschrift „Bank- en Effectenbedrijf” van juni 1955. In dit artikel, dat handelt over het „filialenstelsel der Nederlandse grootbanken” wordt medegedeeld, dat in 340 gemeenten direct contact met de „grote vier” kan worden opgenomen. Dr. Karsten besluit zijn desbetreffende beschouwing als volgt:

„De spreiding van 698 kantoren (incl. zitdagen) verdeeld over 340 plaatsen is groot. Gaat men echter uit van een totaal van ca. 1000 gemeenten in ons land, dan beschikt slechts 1/3 over een direct contact met één of meer van de grootbanken. Toch zouden wij niet gaarne concluderen dat er nog een groot terrein braak ligt. In de eerste plaats dient men te bedenken, dat de niet „bediende” gemeenten zonder uitzondering plattelandsgemeenten¹⁾ zijn met vrijwel alleen boerenbevolking. Deze boeren doen hun zaken veelal bij de coöperatieve boerenleenbanken. Voor de grote banken blijft dan vrijwel geen terrein over.

Persoonlijk geloven wij dan ook niet, dat indien het Nederlandse grootbankwezen niet in karakter verandert en ook niet van zijn, ons inziens, juiste politiek afstapt, dat elke vestiging in principe winstgevend moet zijn, er nog plaats is voor een grote uitbreiding van het aantal vestigingen.

Deze situatie kan zich echter principieel wijzigen indien b.v. de Nederlandse banken zich zouden gaan toeleggen op consumptieve kredietgeving, of indien zij aan hun dienstverlening b.v. op het gebied van assurantiebemiddeling of vermogensbeheer, grote uitbreiding zouden geven. Te verwachten ware dan echter eerder een groter aantal vestigingen, eventueel meer van één bank in één plaats, in grotere steden, dan meer vestigingen in tot nu toe niet „bediende” plattelandsgemeenten.

Wat het tweede voorbehoud in bovengenoemde uitspraak betreft, het zou jammer zijn, als de banken uit prestige-overwegingen alleen een grote uitbreiding aan het getal hunner vestigingen zouden geven. Immers men dient niet te vergeten dat het „vaste kosten” element bij de banken een zeer grote rol speelt en iedere ongemotiveerde uitbreiding van deze vaste kosten zou de winstcapaciteit in tijden van minder voorspoed dan wij thans beleven ernstig kunnen benadelen. Vooralnog is er echter geen enkele reden om aan te nemen dat de Nederlandse banken van hun gezonde politiek af zullen stappen. En het bedrijfsleven is tenslotte alleen gebaat bij een gezond bankwezen”.

Indien de stelling juist is — en m.i. twijfelt niemand daaraan — dat het Nederlandse platteland en de Nederlandse land- en tuinbouw in het bijzonder, niet dan met grote schade aan het algemeen belang, verstoken kunnen blijven van de service van het spaarbank- en van het kredietbankbedrijf, dan is het vanzelfsprekend, dat een

financieel organisme is ontstaan, dat niet zonder succes tracht in die leemte te voorzien. Maar ook de boerenleenbanken zouden dat niet kunnen, indien zij het op dezelfde wijze zouden moeten doen als de spaarbanken en de handelsbanken met hun naast elkander staande bedrijven in de stad. Daarom de combinatie der spaar- en kredietbank in de boerenleenbank, daarom ook een zodanige organisatie- en rechtsvorm van de boerenleenbank, die de activiteit en het idealisme van velen loslaat en daarom ook — evenzeer terecht — een afzonderlijk fiscaal regime voor de boerenleenbanken.

Ook in de sport krijgt de speler, die onder betere condities start, een handicap mee. De gezonde concurrentie is m.i. ermede gebaat, indien zoveel mogelijk de regels van sport en spel daarbij in acht worden genomen. Pleit dit voor de erkenning van de juistheid van een verminderd tarief voor boerenleenbanken, aan de andere kant zullen de boerenleenbanken zich in verband daarmee een zekere beperking van werkerterrein moeten laten welgevallen, indien zij voor een verminderd belastingtarief in aanmerking willen blijven komen.

Het komt mij voor, dat over deze punten gemakkelijk overeenstemming kan worden bereikt en dat een bevordering van juiste geleidingen in het Nederlandse bank- en kredietwezen daarmee wordt gediend.

Eindhoven.

Mr. Ph. C. M. VAN CAMPEN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Een verschijnsel, dat de laatste tijd enigszins tot de oude doos is gaan behoren, nl. ultimokrapte, deed zich gedurende de verslagperiode op de geldmarkt duchtig gevoelen. In verband hiermede lieten de meeste kopers op de open markt verstek gaan, zodat aanbod moeilijker te plaatsen viel. Volgens de weekstaat van De Nederlandsche Bank van maandag 27. maart, bleken de saldo's van banken, ten bedrage van f. 491 mln., beneden het totaal der verplichte minima te zijn gekomen, hetgeen in 1956 tot dusverre slechts éénmaal (23 januari) was geschied. Een voorname oorzaak van deze situatie vormde de toeneming der bankbiljettencirculatie, terwijl daarnaast ook de daling van het deviezenbezit der Centrale Bank (voor de derde week in successie) een steentje tot de onttrekkingen aan het bankwezen bijdroeg.

In het kader van een te Rotterdam gehouden rede, waarin hij een nauw verband legde tussen de liberalisatie van het deviezenverkeer hier te lande gedurende de afgelopen jaren en de overheidspolitiek, gericht op een vermindering van excessieve binnenlandse liquiditeiten, noemde de Thesaurier-Generaal van het Ministerie van Financiën enige interessante cijfers. Het resultaat van de politiek, gevoerd ter stimulering van de afgifte van langlopend schatkistpapier door de langlopende 5-jarige biljetten relatief aantrekkelijker te maken, was dat de gemiddelde looptijd van het bij het publiek uitstaande schatkistpapier steeg van iets boven één jaar in 1949 tot

¹⁾ 600 gemeenten van ons land hebben minder dan 5000 inwoners.

28 maanden thans. Kwam het, aldus de spreker, in de jaren rond 1949 haaldelijk voor dat in één maand bedragen van f. 500 tot f. 800 mln. aan schatkistpapier vervielen, in 1956 vervalt gemiddeld per maand niet meer dan ca. f. 45 mln.

In verband met het bovenstaande kan worden opgemerkt, dat deze politiek bij de jongste wijzigingen van de afgiftetarieven voor schatkistpapier, zij het in verzwakte vorm, werd gehandhaafd. Dit blijkt, wanneer men de huidige afgiftetarieven voor schatkistpapier, o.a. $1\frac{1}{2}$ pCt. voor jaarspromessen en $2\frac{1}{16}$ pCt. resp. $2\frac{7}{16}$ pCt. rente p.j. voor drie- resp. vijfjaarsbiljetten, vergelijkt met de van 1947-1952 voor deze termijnen geldende vergoedingen, nl. $1\frac{1}{2}$ pCt. voor jaars en 2 resp. $2\frac{1}{4}$ pCt. voor drie- resp. vijfjaarspapier.

De kapitaalmarkt.

Gedurende de verslagperiode, die ditmaal slechts 4 dagen omvatte, steeg het koersniveau op de aandelenmarkt in lichte mate. Zoals uit het onderstaande koerslijstje volgt, was deze ontwikkeling vnl. het gevolg van stijging in de groepen der internationale en scheepvaartfondsen. Koninklijke was wederom favoriet; in verloop van 14 dagen steeg dit aandeel met niet minder dan 40 punten. Philips vertoonde geen verder avans, ondanks de gunstige jaarcijfers over 1955. Ook bij dit concern hebben de aandeelhouders deel in de groei; het dividend wordt nl. weliswaar op een t.o.v. het vorig jaar onveranderd percentage van 14 gehandhaafd, doch door de mogelijkheid à 100 pCt. op emissies dezer onderneming in te schrijven betekent deze stabilisatie voor de aandeelhouders in werkelijkheid een vooruitgang.

Op de obligatiemarkt blijven de koersfluctuaties nog steeds minimaal, zoals door onderstaande cijfers wordt geïllustreerd.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	16 mrt. 1956	23 mrt. 1956	29 mrt. 1956
Algemeen		218,7	223,1	224,8
Internat. concerns		287,8	292,6	295,6
Industrie		166,3	170,2	170,7
Scheepvaart		163,8	168,6	171,7
Banken		154,7	153,1	152,7
Indon. aand.		138,6	145,8	145,7
Aandelen				
Kon. Petroleum		690	710½	732
Unilever		367½	373%	376%
Philips		345½	349%	344
A.K.U.		329%	327%	327

Participatiebewijzen

ALGEMEEN FONDSSENBEZIT

- Geen obligaties
- Rendement $4\frac{1}{2}$ à 5%
- Hogere inkomsten worden herbelegd
- Leiding door beursdeskundigen
- Amerikaans belang 14,4%

ter beurze geïntroduceerd door

A. van Hoboken & Co. te Rotterdam **Patijn, van Notten & Co.** te Amsterdam

J. Kraaijenhagen & Co. c. v. te Amsterdam **Landry & van Till** te 's-Gravenhage

Dagelijkse leiding in handen van

Justus Meyer en J. C. Harders

leden van de Ver. voor den Effectenhandel te Amsterdam

(Ingezonden mededeling)

	16 mrt. 1956	23 mrt. 1956	29 mrt. 1956
Kon. N. Hoogovens	311	315	325
Van Gelder Zn.	273	273	274½
H.A.L.	206%	206½	206
Amsterd. Rubber	109%	116%	116%
H.V.A.	129	137	137
Staatsfondsen			
2½ pCt. N.W.S.	79%	79½	79½
3-3½ pCt. 1947	98½	98½	98%
3 pCt. Grootboek 1946	96½	96%	96%
3 pCt. Dollarlening	96½	96½	97
Diverse obligaties			
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	100½	100%	100%
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	96	95%	95%
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	101%	101%	101%
3½ pCt. Philips 1948	101	100½	101
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	95%	95	95

J. C. BREZET.

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80
(3 LIJNEN)

EENDRACHTSWEG 11
ROTTERDAM

Levensverzekering-Maatschappij
N.V. Rotterdamsche
Verzekering-Societeiten (R.V.S.)

gevestigd te Rotterdam
Westerstraat 3 (Centrum)

Balans op 31 December 1955

Vaste eigendommen	f 32.239.000.-	Geplaatst maatschappelijk kapitaal	f 4.000.000.-
Hypotheken	49.273.000.-	Extra reserve	22.859.000.-
Effecten	73.914.000.-	Premiereserve	358.833.000.-
Leningen op schuldbekentenis	117.797.000.-	Deposito o/g	1.333.000.-
Polisbelingen	12.412.000.-	Gereserveerde uitkeringen	942.000.-
Inscr. grootboeken en schuldregisters	91.401.000.-	Gereserveerd voor belastingen	1.504.000.-
Andere beleggingen	1.386.000.-	Crediteuren en andere passiva	6.031.000.-
Saldi bij bankiers, giro en in kas	6.103.000.-		
Overige activa	10.977.000.-		
	<u>f 395.502.000.-</u>		<u>f 395.502.000.-</u>

vacatures

P. DE GRUYTER EN ZOON N.V.

zoekt
enige actieve

jonge medewerkers

die na hun middelbare school-
opleiding gedurende enige tijd in
binnen- of buitenland commerciële
ervaring hebben opgedaan.

★

*Na als trainee de verschillende sectoren
van het bedrijf doorlopen te hebben,
zullen zij op een van de commerciële
afdelingen in functies geplaatst worden,
welke zeer goede toekomstmogelijkheden
bieden.*

Leeftijd tussen 20 en 30 jaar.

★

Brieven met pasfoto, referenties en volledige ge-
gevens omtrent opleiding en ervaring te richten
tot het Secretariaat van P. de Gruyter en Zoon
N.V., Orthenstraat 14, 's-Hertogenbosch.

HOOGOVS IJMUIDEN

De Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staal-
fabrieken N.V. te IJmuiden vraagt

EEN ASSISTENT voor de chef van haar Centrale Boekhouding.

Vooropleiding: Bij voorkeur middelbare school-
opleiding.

Gedagiden moeten voorts een grondige theo-
retische comptabele opleiding hebben genoten en
ervaring bezitten in de behandeling van administra-
tieve problemen.

Leeftijd: 25-35 jaar.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met beschrij-
ving van opleiding en levensloop worden, vergezeld
van een recente pasfoto en onder vermelding van
ons nummer ESB 648, ingewacht bij de Sociale
Afdeling Beambten.

(Zie voor vacatures ook pag. II.)

STALEN KANTOOR MEUBELEN